

Porezne prijevare

Hasić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:310441>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

IVA HASIĆ

POREZNE PRIJEVARE

Diplomski rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
"Dr. Mijo Mirković"

IVA HASIĆ

POREZNE PRIJEVARE

Diplomski rad

JMBAG: 0303013152, redoviti student

Studijski smjer: Financijski menadžment

Predmet: Porezno računovodstvo

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: ekonomija

Znanstvena grana: računovodstvo

Mentor: izv.prof.dr.sc. Robert Zenzerović
doc.dr.sc. Ksenija Černe

Pula, prosinac 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Iva Hasić, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Iva Hasić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Porezne prijevare“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. Povijest i pojam prijevare	3
2.1. Povijest prijevare	3
2.2. Otkrića prijevare	4
2.3. Potreba za uspostavljanjem sustava za otkrivanje poreznih prijevara	8
3. Pravna regulativa u borbi protiv prijevara	11
3.1. Opći porezni zakon i Kazneni zakon u Republici Hrvatskoj	12
3.2. Definicija prijevare u Kaznenom zakonu Republici Hrvatskoj	13
3.3. Zakonski okvir sustava poreza na dodanu vrijednost	17
3.3.1. Zakonski okvir sustava poreza na dodanu vrijednost u Europskoj uniji ...	17
3.3.2. Zakonski okvir sustava poreza na dodanu vrijednost u Republici Hrvatskoj	19
4. Institucije i organizacije u borbi protiv prijevara	21
4.1. Institucije i organizacije u borbi protiv prijevara u Republici Hrvatskoj	21
4.1.1. DORH – Državno odvjetništvo Republike Hrvatske	21
4.1.2. Odjeli Ministarstva financija za nadzorne aktivnosti	23
4.2. Međunarodne organizacije za borbu protiv prijevara i korupcije	29
4.2.1. OLAF – Office Européen de Lutte Anti-Fraude	29
4.2.2. Mreža AFCOS – Anti Fraud Coordinating Structures	32
4.2.3. COSO - Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission	32
5. Temeljni pristupi i procjena rizika od prijevara u forenzičkim istraživanjima	34
5.1. Procjena rizika prijevare	34
5.2. Trokut prijevare	35
5.3. Glavni indikatori prijevare (red flags)	38
6. Izbjegavanje poreza i porezna evazija	39
6.1. Porezna evazija	39
7. Vrste poreznih prijevara	41
7.1. Kružna prijevare (Carousel fraud)	41

7.2. Akvizicijska prijevarena (Acquisition fraud).....	44
7.3. Kontra prijevarena (Contra trading)	46
8. Mjere za suzbijanje poreznih prijevarena.....	47
8.1. Uloga analize rizika u sprječavanju prijevarena PDV-a	47
8.2. Roba u kružnim prijevarama.....	47
8.3. Sutavi za razmjenu informacija o PDV-u	48
8.3.1. Eurofisc	51
8.3.2. Stalni odbor za administrativnu suradnju (SCAC) – razmjena informacija na području PDV-a	53
8.4. Mehanizam obrnutog oporezivanja i mehanizam brze reakcije	53
8.4.1. Mehanizam obrnutog oporezivanja.....	53
8.4.2. Mehanizam brze reakcije.....	54
8.5. Fiskalizacija	55
9. Iskustva država članica.....	57
9.1. Projekt: Nema nestajućih trgovaca na primjeru Italije	57
9.2. Otkrivanje PDV prijevarena na tržištu željeza i željeznih šipka u Poljskoj.....	58
9.3. Uporaba alternativnog plaćanja platformi u borbi protiv prijevarena nestajućeg trgovca u Norveškoj.....	59
9.4. Posebna porezna inspekcija u Belgiji	60
10. Republika Hrvatska i kružne prijevarena	64
10.1. Porez na dodanu vrijednost i kružne prijevarena u Republici Hrvatskoj	64
10.2. Funkcioniranje kružnih prijevarena u Republici Hrvatskoj.....	64
10.3. Suprostavljanje kružnim prijevarama u Republici Hrvatskoj	65
10.4. Iskustva Republike Hrvatske u borbi protiv kružnih prijevarena.....	65
11. ZAKLJUČAK.....	68
LITERATURA	70
POPIS ILUSTRACIJA.....	75
SAŽETAK	76

1. UVOD

Danas je sve više novih oblika kriminaliteta koji rastu kako se razvijaju i napreduju društvo i informatika. Veliku potencijalnu opasnost predstavlja računalni kriminalitet pošto je računalna prijevarena jedan od njegovih najčešćih oblika zahvaljujući globalnoj rasprostranjenosti internet mreže. Potreba za razvojem forenzičkog računovodstva javila se zbog postojanja brojnih nepravilnosti u računovodstvu. Forenzičko računovodstvo prvi puta se spominje još u Škotskoj 1824. godine te se zatim iz Škotske počinje širiti na ostali svijet. S obzirom da danas brojna poduzeća imaju sve više loših iskustava s prijevarama ne čudi činjenica kako je forenzičko računovodstvo postalo gotovo najbrže rastuće područje računovodstva.

Za zemlje članice Europske unije kružne prijevare predstavljaju jedan od najvećih poreznih problema pošto osim velikih novčanih gubitaka koje donose odvijaju se iznimno brzo do te mjere da ih je teško uočiti a ostavljaju za sobom čitav niz velikih problema. Republika Hrvatska nema dovoljno znanja niti iskustva u borbi protiv kružnih prijevarena jer se vodi još kao nova članica Europske unije.

Rad se sastoji od jedanaest poglavlja te započinje s prvim poglavljom, uvodom. U drugom poglavlju dana je povijest i otkrića prijevarena kao i potreba za forenzičkim računovodstvom. Zatim kroz treće poglavlje upoznaje se pravna regulativa u borbi protiv prijevarena na području Europske unije i Republike Hrvatske. Poglavlje četiri govori o institucijama i organizacijama u borbi protiv prijevarena u Republici Hrvatskoj te međunarodnim organizacijama. Temeljni pristupi i procjena rizika od prijevarena u forenzičim istraživanjima objašnjena su kroz poglavlje pet. Poglavlje šest upoznaje sa izbjegavanjem poreza i poreznom evazijom, dok poglavlje sedam objašnjava ključan dio rada i to prijevare unutar zajednice putem trgovca koji nestaje i njene vrste. U poglavlu osam sadržane su mjere za suzbijanje poreznih prijevarena. Iskustva nekih država članica sadržana su u poglavlju devet dok su iskustva i slučajevi na području Republike Hrvatske sadržani u poglavlju deset. Rad završava sa zaključkom sadržanim u jedanaestom poglavlju.

Ideja ovog rada jeste na osnovu činjenica i prikupljenih podataka približiti utjecaj forenzike i forenzičnog računovodstva, te raznih zakona i standarda koji služe u sprječavanju samih poreznih prijevара na kojima se zasniva rad. Kako bi se to bolje razumjelo dati su i primjeri kružnih prijevара kao i primjeri njihovog otkrivanja u razvijenim zemljama. Kao ključan cilj ovog rada jeste ukazati na iznimno veliku opasnost koju donose kružne prijevare u državnim financijama.

Prema tome cilju definirati će se ključni pojmovi vezani za kružne prijevare, potrebom za forenzikom, te karakteristike poreza na dodanu vrijednost.

2. Povijest i pojam prijevare

Prema odredbama točke 4 MrevS-a 240¹ za prijevaru se kaže kako se odnosi na namjernu radnju stjecanja nepravedne ili nezakonite prednosti varanjem koju može provesti jedna ili više osoba iz menadžmena, osoba iz nadzornog odbora, zaposlenik ili se radi o nekoj trećoj strani.

2.1. Povijest prijevare

Za prijevare se kaže kako su stare koliko i čovjek odnosno da su prisutne od kada postoji i ljudski rod. Tako možemo vidjeti problem vezan za prijevaru još u Hamurabijevom babilonskom zakoniku iz 1800.godine p.n.e. Zatim u grčkoj metodologiji susrećemo se sa Zeusovim sinom, bogom Hermesom, koji je bio u povijesti simbol prijevare i krađe. U srednjem vijeku najznačajnija je prijevarena "Mjehur južnog mora" kojom se naziva porast cijena dionica. To je bio prvi veliki poznati slučaj u povijesti računovodstva i revizije da je angažiran vanjski stručnjak da ispita knjige kompanije i utvrdi nepravilnosti na sličan način kao što se to danas radi (Vinko Belak, 2011:10).

Način na koji svi sudjeluju u prijevari leži u činjenici da starim investitorima raste udio prema broju novih investitora koji oni privuku gradeći svoj ogranak piramide, a prijevarena se u pravilu razotkriva kada se piramida počne urušavati te kada posljednji ulagači ostvare gubitak pošto tada nema novih investitora koji bi pokrivali njihove isplate. U Republici Hrvatskoj (u nastavku Hrvatska) Ponzijeva piramida² je često provođena kroz takozvane lance "sreće" i slično.

¹ Međunarodni Revizorski standard - Revizorova odgovornost da u reviziji financijskih izvještaja razmotri prijevare i pogreške

² vrsta prijevare gdje se uključivanjem novih članova vrši isplata starih članova ili investitora, tijekom dvadesetih godina 20. stoljeća u SAD-u uspješno koristio Charles A. Ponzi, po kome je kasnije dobila i ime

Uz Ponzijevu prijevaru ima još jedna prijevara koja je također od velike važnosti koju je izveo Barry Minkow sa "ZZZ Best" kompanijom³. On je krivotvorenjem 10.000 lažnih potvrda i ostalih dokumenata, lažiranjem telefonskih poziva, lažiranjem financijskih izvještaja i sličnim smicalicama stvorio lažni dojam kod investitora da gradi više milijunsku korporaciju koja će donositi velike profite, te se takva prijevara danas naziva "Žalac" (Vinko Belak 2011:12). Za ovu prijevaru detaljnije gledano se može reći da je zapravo kombinacija tipa "žalac", Ponzijeve piramide i nevjerovatnih krivotvorenja dokumenata u čemu se Minkow smatrao nedadmašnim. U novije vrijeme veliki značaj kod prijevara imaju i jedna od najvećih gospodarskih kriza, najveći bankroti u SAD-u ali i lažiranje financijskih izvještaja.

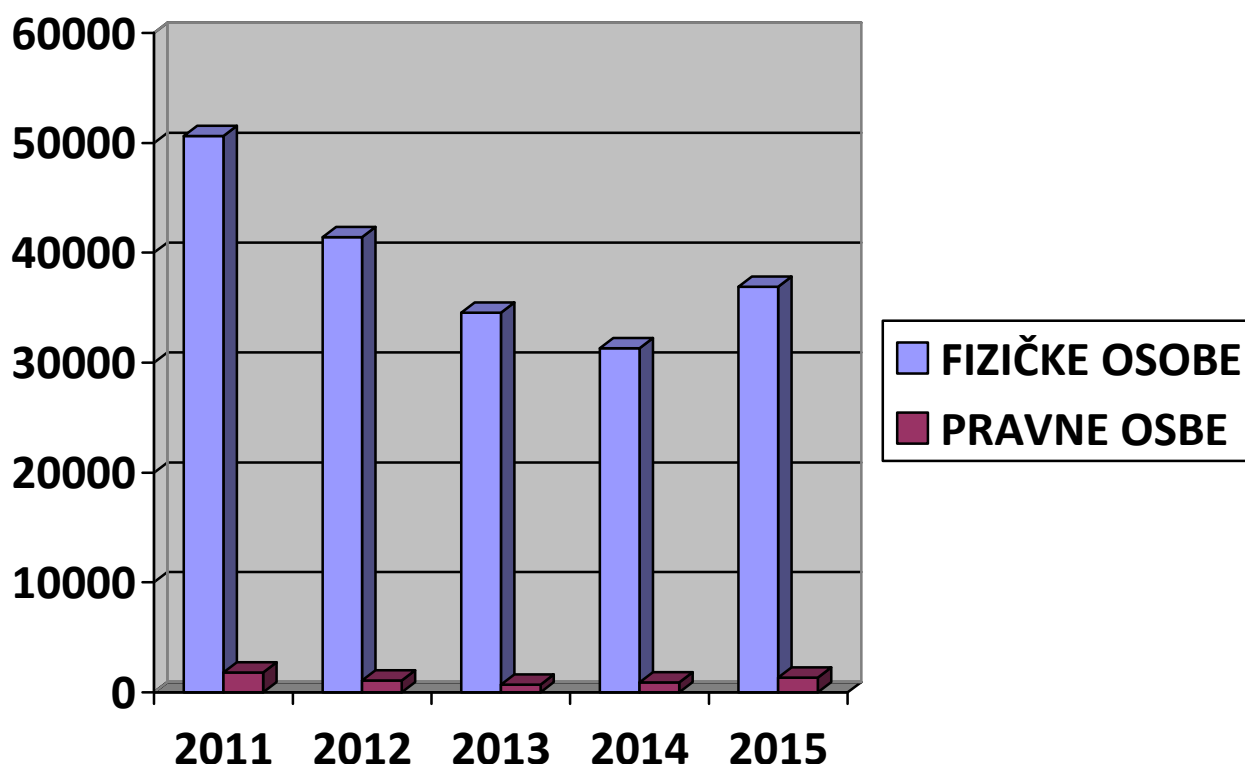
Upravo zbog svega navedenog ali i porasta složenosti samog poslovanja, razvoja informacionih tehnologija i tržišta kapitala, razvoja suvremenih kriminalnih shema, uslovili su potrebu za posebnom disciplinom koja se bavi sveobuhvatnim istraživanjem kriminalnih radnji koju nazivamo forenzičko računovodstvo. Forenzičko računovodstvo je karakteristično upravo iz razloga pošto ono otkriva, istražuje i analizira nastale kriminalne radnje. Samim time ono ujedno podrazumijeva i reviziju financijskih izvještaja, zatim svih dokumenata i njihovu evidenciju kako bi se u konačnici utvrdilo da li je došlo do kriminalne radnje ili nije.

2.2. Otkrića prijevare

U Hrvatskoj prava antikorupcijska borba započela je tek zadnjih nekoliko godina pa prema tome kod nas nema detaljnije i dovoljne statistike u otkrivanju prijevara. Kako komercijalnih forenzičara u Hrvatskoj nije bilo zabilježene su samo istrage od strane policijskih inspektora, inspektora porezne uprave i istražitelja sudskih istražnih organa. U nastavku je prikazan grafički prikaz kretanja kaznenih prijava u Hrvatskoj protiv poznatih počinitelja kaznenih djela u razdoblju od prethodnih 5 godina.

³ jedna od najvećih svjetskih investicijskih i računovodstvene prijevare putem Ponzi shema

Grafikon 1. Kretanje prijava protiv svih poznatih počinitelja kaznenih tijela u razdoblju od 2011. do 2015. godine (u tisućama)

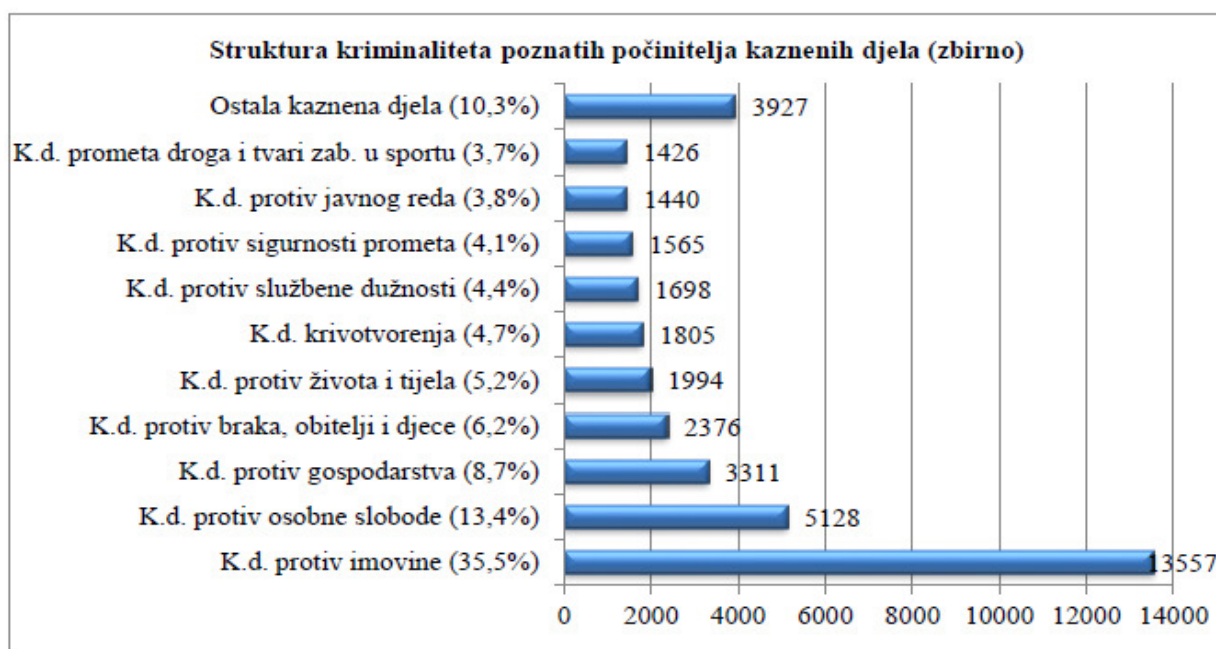

IZVOR: Izrada autora prema podacima Izvješća Državnog odvjetništva RH za 2015.godinu (dostupno na <http://www.dorh.hr/fgs.axd?id=2282>)

Prema grafikonu 1 vidljivo je da došlo do pada ukupnog broja kaznenih prijava od 2011. do 2014. godine kod fizičkih osoba dok je u 2015.godini ponovno vidljivo povećanje i to za gotovo više od 4600 kaznenih prijava. Što se tiče pravnih osoba vidljivo je da do 2013. godine bilježi pad, međutim od 2014. godine ponovno dolazi do porasta te u konačnici, 2015.godine iznosi ukupno 1331 kaznenih prijava. Iako je 2015. godine zabilježen rast iz prethodne dvije godine i dalje je taj rast manji od 1816 kaznenih prijava iz 2011.godine.

Što se tiče same strukture kriminaliteta poznatih počinitelja kaznenih djela ona je prikazana u nastavku grafikonom 2.

Grafikon 2. Struktura kriminaliteta poznatih počinitelja kaznenih djela (zbirno)

Izvor: Izvješća Državnog odvjetništva RH za 2015.godinu (dostupno na <http://www.dorh.hr/fgs.axd?id=2282>)

U grafikonu 2 vidimo kako u ukupnom broju zaprimljenih kaznenih prijava prevladavaju najviše kaznena djela protiv imovine i to sa čak 13.557 prijava odnosno 35,5%. Sljedeća kaznena djela su kaznena djela protiv osobne slobodne, premda su daleko manje od kaznenih djela protiv imovine, te iznose 5.128 prijava odnosno 13,4%. Najmanje podnešenih prijava bilježe kaznena djela vezana uz promet droga i stvari zabranjenih u sportu i iznose 1.426 prijava odnosno 3,7%.

U nastavku je prikazana i tablica načina otkrivanja prijevara u SAD-u prema podacima dobivenih intervjuiranjem 532 forenzičara.

Tablica 1. Postotak i način otkrivenih prijevара u SAD-u

POSTOTAK	TKO JE OTKRIO PRIJEVARU?
26,3%	dojava zaposlenika
18,8%	slučajno
18,6%	interna revizija
15,4%	interna kontrola
11,5%	eksterna revizija
8,6%	dojave od kupaca
6,2%	anonimne dojave
5,1%	dojave od dobavljača
1,7%	ostalo

Izvor: Vinko Belak, Poslobna forenzika I forenzično računovodstvo, str.39

Prema tablici ako bi se zbrojili postoci prijevара koje su otkrili interni revizori i interna kontrola zajedno može se reći da su oni najefikasniji jer su otkrili 34% prijevара (Vinko Belak, 2011:40). Iz tablice je također značajan velik postotak prijevара koji je otkriven slučajno (18,8%) što zapravo objašnjava činjenicu da mehanizmi protiv prijevара i ne djeluju kako bi zapravo trebali i kako se od njih očekuje.

2.3 Potreba za uspostavom sustava za otkrivanje poreznih prijevара

Krajnji rezultati prijevara u svakom segmentu za društvo kao i za bilo koju djelatnost imaju dugotrajan, negativan utjecaj ne samo na one koji su pretrpjeli štetu nego i na društvo u cjelini.

KPMG-ovih 10 koraka kada postoji sumnja u prijevaru (Aljinović Barać, 2011:60):

1. Zaključajte vrata! - osigurajte svu imovinu i dokumentaciju poduzeća, da ne bi "nestala" kada se otkrije sumnja u prijevaru.
2. Osigurajte dokaze – uvjerite se kako su sve transakcije, zapisi i dokumentacija potrebni za istragu netaknuti i neizmijenjeni.
3. Obavijestite osiguravateljnu kuću – pod pretpostavkom da ste bili mudri i plaćali osiguranje.
4. Pozovite profesionalce – ne suspendirajte osumnjičene zaposlenike prije nego li se konzultirate s pravnim savjenicima.
5. Odredite prioritete – što je najvažnije; kazna, oporavak od gubitka, prevencija ili detekcija budućih događaja?
6. Razmislite o podizanju tužbe – izvažite pluseve i minuse i utvrdite je li vaš osiguravatelj zahtijeva podizanje tužbe kao preduvjet naknade štete.
7. Okončajte poslovne odnose – ako se radi o eksternoj prijevari, poslovni odnosi s osumnjičenim pojedincem ili organizacijom trebaju biti okončani.
8. Potražite savjet i pomoć – dobro ocijenite raspoložete li s dovoljno znanja i resursa da bi samostalno mogli efektivno upravljati procesom.
9. Sastavite popis svjedoka i uzmite izjave – sve izjave svjedoka je važno prikupiti prije uspostavljanja "vruće linije".
10. Razmislite o poanti – svaka aktivnost koju poduzmete će utjecati na vaše buduće poslovne situacije. Možda je vrijeme da razmislite o promjeni načina poslovanja.

Mnoštvo udžbenika i časopisa navodi više definicija na temu uloge i zadataka forenzičnog računovodstva. Među naučestalijim je svakako od dr. Vinka Belaka koji u svojoj knjizi navodi definiciju forenzičnog računovodstva kao „primjenu istražiteljskih i analitičkih vještina s ciljem otkrivanja manipulacija u financijskim izvještajima koje

odstupaju od računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih zakonskih odredbi“ (Vinko Belak, 2011:2).

U današnje vrijeme komercijalno forenzičko računovodstvo dobiva na sve većem značenju te postaje sve više zastupljeno i popularizirano. U naprednijim zemljama postoje certificirani forenzički računovođe dok u ostalim zemljama za obavljanje komercijalne forenzike ne postoje neka posebna ovlaštenja. To se najbolje vidi iz postojanja kod nekih tvrtki, a posebno banaka i osiguravajućih društava u SAD-u i Kanadi vlastitih odjela za forenzičko računovodstvo i poslovnu forenziku.

Postoji nekoliko događaja koji su doveli do porasta broja forenzičara i potrebe za forenzičnim računovodstvom, a to su (Budimir, 2015., 59):

- mnoge tvrtke su rekle da su bile žrtve prijevara,
- sve je veći broj tvrtki koje su imale slučajeve korupcije i podmićivanja,
- znatno se uvećao broj financijskih izvješća u kojima je utvrđeno pogrešno prikazivanje,
- prijave u obliku prikazivanja gubitaka na imovini u prosjeku rastu,
- preko trećina prijevara otkrivene su slučajno, primjenom uobičajenih postupaka detekcije prijevara.

Uz navedene događaje koji su doveli do porasta potrebe za forenzičkim računovodstvom iznimno je važna i činjenica kako porezne prijave djeluju na državu. Procjenjuje se da kroz te sustavne oblike prijevara države članice gube 100 milijardi eura godišnje (Podlipnik, 2012:458). Države gube tako velike iznose novca iz razloga jer dok država shvati da je riječ o prijevarama poduzeće koje duguje porez na dodanu vrijednost (nadalje PDV) više ne postoji i on se ne može naplatiti te samim time država je oštećena za taj iznos novca. Kako bi suzbila porezne prijave, Komisija je donijela akcijski plan (COM(2012)0722)⁴ i dvije preporuke, jednu o agresivnom poreznom planiranju (C(2012)8806), a drugu o poticanju odgovornog ponašanja u poreznim pitanjima (C(2012)8805) (Kratki vodič o Europskoj uniji - 2016.).

⁴ Priopćenje Komisije Europskom parlamentu i Vijeću: akcijski plan za jačanje borbe protiv poreznih prijevara i izbjegavanja plaćanja poreza

Prijevara u vezi s PDV-om izuzetno je štetna praksa zbog koje se preusmjeravaju veliki iznosi proračunskih prihoda država članica i istodobno potkopavaju njihovi napori da uspješno konsolidiraju svoje javne financije. Stoga je za njih prijeko potrebna poboljšana i stalna međusobna suradnja kako bi se osmislile sveobuhvatne i cjelovite strategije za borbu protiv prijevara, posebno uzimajući u obzir postojeća proračunska ograničenja u EU-u te porast e-trgovine i internetske trgovine zbog kojih je oslabljen teritorijalni nadzor nad naplatom PDV-a.

3. Pravna regulativa u borbi protiv prijevара

Forenzičar ne smije istraživanje i dokaze obavljati na neprimjeren i protuzakonit način i upravo se zbog toga javlja sve veća potreba za borbom protiv prijevара kako ne bi došlo do nepoštivanja pravne regulative.

U RH među najznačajnijim zakonima koji se bave regulativom i obradom prijevара i poreznih prijevара su: Opći porezni zakon, Kazneni zakon, Zakon o porezu na dodanu vrijednost, Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom, Zakon o Carinskoj službi i Zakon o Poreznoj upravi.

Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom je vrlo značajan zakon pošto predstavlja skup mjera koju provode obveznici fiskalizacije kako bi se omogućio efikasan nadzor ostvarenog prometa u gotovini (Zakon o fiskalizaciji, NN 133/12, 115/16). Provedba ovog Zakona je pod nadzorom Ministarstva financija, Porezne i Carinske uprave. Detaljnije o fiskalizaciji biti će riječ u poglavlju 8.

Zakonom o Carinskoj službi uređuju se djelokrug rada, poslovi i organizacija Ministarstva financija, Carinske uprave, carinske ovlasti te obveze i odgovornosti carinskih službenika i njihov položaj (Zakon o Carinskoj službi, NN 68/13, 30/14, 115/16). Zakon se sastoji od X. dijelova i to: I. dio koji se odnosi na opće odredbe, zatim sljedeći dio koji se odnosi na poslove carinske službe, dio III. na unutarnje ustrojstvo, upravljanje i poslovi unutarnjih ustrojstvenih jedinica, carinske ovlasti u dijelu IV., u dijelu V. je objedinjen unutarnji nadzor i unutarnja kontrola, prekršajni postupak nalazi se u dijelu VI., zatim slijede posebnosti u pravima, obvezama i odgovornosti carinskih službenika, u dijelu VIII. sadržana je odgovornost za povrede službene dužnosti, prekršajne odredbe nalaze se u IX. dijelu, te na kraju X. dio odnosi se na prijelazne i završne odredbe.

Zakon o Poreznoj upravi karakterističan je po tome što se njime uređuju poslovi i unutarnje ustrojstvo Porezne uprave, ovlasti, prava, obveze i odgovornosti službenika i namještenika Porezne uprave te sredstva za rad i stručno usavršavanje službenika (Zakon o Poreznoj upravi NN 115/16). Ovaj zakon je vrlo važan pošto

porezna uprava priprema i izrađuje nacрте prijedloga zakona i drugih propisa radi jačanja i napretka poreznog sustava, uz to predlaže i promjene porezne politike, poreznih i drugih propisa, te u konačnici i jer vrši naplatu poreza i doprinosa te provodi porezni nadzor.

U nastavku su detaljnije opisani Opći porezni zakon i Kazneni zakon, te definicija prijevare u Kaznenom zakonu RH kao i zakonski okvir PDV-a u RH i EU.

3.1. Opći porezni zakon i Kazneni zakon u Republici Hrvatskoj

Opći porezni zakon uređuje odnos između poreznih obveznika i poreznih tijela koja primjenjuju propise o porezima i drugim javnim davanjima, ako posebnim zakonima o pojedinim vrstama poreza i drugim javnim davanjima nije uređeno drukčije i predstavlja zajedničku osnovu poreznog sustava (Opći porezni zakon, NN 115/16). Opći porezni zakon sastoji se od 2 dijela i IX poglavlja od kojih neka poglavlja imaju i svoje zasebne odjeljke. U prvom dijelu objašnjeni su osnovni pojmovi Zakona, primjena poreznih propisa kao i postupanje poreznih tijela te prava i obveze iz odnosa. Poglavlja drugog dijela Zakona odnose se na porezno-pravni i porezno-dužnički odnos, opće postupovne odredbe, ovršni postupak, posebne odredbe o postupku utvrđivanja zlouporabe prava, pravni lijek, prekršajne odredbe, ovlasti Vlade Republike Hrvatske te zadnje poglavlje koje se odnosi na prijelazne i završne odredbe.

Uz Opći porezni zakon značajan za prijevare je i Kazneni zakon. Kaznena djela sadržana u Kaznenom zakonu protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja su: krivotvorenje, pranje novca, povreda, ravnopravnosti u obavljanju gospodarske djelatnosti, pogodovanje vjerovnika, zlouporaba stečaja, obmanjivanje kupaca, povreda prava industrijskog vlasništva, utaja poreza, povreda obveze vođenja poslovnih knjiga, stvaranje monopolističkog položaja, nesavjesno gospodarsko poslovanje, zlouporaba ovlasti u gospodarskom poslovanju, prijevara u gospodarskom poslovanju, štetni ugovori, primanje i davanje mita. Postoje i ostala kaznena djela iz područja gospodarskog kriminala, a to su: zlouporaba čeka i kartice, prijevara, računalna prijevara, povreda prava autora, povreda prava prijavljenog ili zaštićenog izuma, lihvarski ugovor.

U nastavku data je definicija prijevare u Kaznenom zakonu RH i zakonski okviri sustava PDV-a.

3.2. Definicija prijevare u Kaznenom zakonu Republici Hrvatskoj

Zakonska definicija gospodarskog kriminaliteta Hrvatske ne postoji, već taj pojam se nalazi u desetak kaznenih djela iz Kaznenog zakona. Gospodarski kriminalitet je sveukupnost kažnjivih djela u sferi upravljačkih, izvornih i nadzornih funkcija u gospodarskim subjektima (Pervan, 2011:2).

Temeljna stvar protiv koje se bore brojni forenzičari jeste svakako i prijevara. Kod same definicije prijevare treba obratiti pažnju i na pojam pogreška što nije isto što i prijevara.

Za pogrešku možemo reći da se odnosi na namjeran pogrešan prikaz u financijskom izvještaju, uključujući izostavljanje iznosa ili obavljene informacije, primjerice (Bahram S., 2009:553):

- pogreška u prikupljanju ili obradi podataka koji se koriste u sastavljanju financijskog izvještaja
- neutemeljena računovodstvena procjena nastala zbog popusta ili pogrešnog prikazivanja činjenica
- pogreška u primjeni računovodstvenih načela koje se odnose na iznos, mjerenje, priznavanje, klasificiranje, način prezentiranja ili obavljanja.

Za razliku od pogreške prijevara predstavlja namjerno varanje druge osobe tj. lažan čin radi dovođenja u zabludu druge strane. Upravo zbog ove činjenice prijevara se može učiniti jedino s namjerom i to na način kako bi se nešto prešutjelo ili nesaznalo što može biti i na korist ali i na štetu poduzeća od strane kako njegovih zaposlenika tako i od nekih eksternih osoba. U odredbama Kaznenog zakona prijevara je definirana u NN⁵ u članku 236. kao : „Tko s ciljem da sebi ili drugome pribavi

⁵ Narodne novine – d.d. za izdavanje i tiskanje službenoga lista RH, službenih i drugih tiskanica te za trgovanje školskim i uredskim priborom

protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, kazniti će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina“ (NN 125/11, Kazneni zakon, članak 236.).

Kako se prijevarena smatra kaznenim djelom protiv imovine i kao takva spada u skupinu zajedno sa razbojništvom, utajom, krađom i zlouporabom itd. i na osnovu toga sadrži tri bitna kaznena dijela (Vitezić, 2001:209):

1. stjecanje imovinske koristi: novčane vrijednosti, imovine ili usluge tj. pokretnih stvari
2. prikrivanje činjenica: podataka, informacija, transakcija, isprava i to sve kako bi se pridobila korist ili prikrila šteta a poznatiji je naziv za ovo korupcija
3. lažno prikazivanje podataka i informacija: radi utaje poreza, carine, trošarina i prikazivanja boljeg rezultata poduzeća.

Kod neto spomenutih kaznenih dijelova treba svakako istaknuti treći dio iz razloga pošto se tu ne mora nužno raditi o namjernoj i svjesnoj prijevari već može biti posljedica i sasvim obične tiskarske ili matematičke pogreške kao i neki nenamjerni propust odnosno pogrešno tumačenje podataka i informacija. Upravo zbog ovog razloga veoma je važna namjera u razlikovanju pogreške i prijevare što nije uvijek jednostavno u praksi.

Glavni pokazatelji prijevare, mogu se podijeliti na (MRevS 240, t. 3-9):

- pokazatelji prijevare iz financijskih izvješća i poreznih prijava,
- pokazatelji prijevare iz poslovne dokumentacije,
- knjigovodstveni pokazatelji prijevare,
- pokazatelji prijevare iz blagajne i žiro-računa,
- organizacijski pokazatelji prijevare,
- pokazatelji prijevare iz identiteta.

Iako danas postoje različite metode otkrivanja i spriječavanja prijevare interni revizori trebaju imati odgovarajuće potrebno znanje kako bi mogli dobro odlučiti u svezi o odgovarajućim sredstvima spriječavanja pojedinog tipa ili vrste prijevare.

Interni revizori s obzirom na različite vrste prijevare teško ih otkrivaju prije svega zbog tri razloga (Vitezić N., 2004:210):

1. pružanje usluge – smatra se da revizor pruža dobru uslugu i da njegov ugled raste ako uspije pronaći prijevare
2. samozaštite – interni revizor mora poštovati kodeks etike ako je pronašao kaznena djela te mora reagirati kod najviših instanci u poduzeću; ako je u prijevare umiješan top menadžment onda i izvan njega
3. odgovornosti prema društvu – revizora uvijek treba voditi načelo javnog interesa, dakle treba svoj posao obaviti kvalitetno.

S obzirom na vrste prijevare prema Kaznenom zakonu u nastavku su detaljnije objašnjen računalni prijevare te prijevare u gospodarskom smislu.

Računalne prijevare

Računalne prijevare su vrlo široko definirane te pribavljanje koristi od ove prijevare smatra se kaznenim dijelom iako počinitelj ne mora imati motiv pribavljanja vlastite koristi. Prema Kaznenom zakonu čl. 271 računalni prijevare se definira: „Tko s ciljem sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist unese, koristi, izmijeni, izbriše ili na drugi način učini neuporabljivim računalne podatke ili programe, ili onemogućiti ili oteža rad ili korištenje računalnog sustava ili programa i na taj način prouzroči štetu drugome, kazniti će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina“ (NN 125/11, Kazneni zakon, članak 271.).

U kaznenom pravu izraz „računalni prijevare“ može se shvatiti dvojako i to s jedne strane, postoji, tzv. izravni računalni prijevare, te s druge strane postoji tzv. neizravni računalni prijevare.

Izravni računalni prijevare

Izravni oblik računalne prijevare sastoji se u tome da počinitelj dovodi u zabludu ili održava u zabludi drugu osobu, koristeći računalni sustav kao sredstvo obmane i u ovakvom slučaju prijevare oštećenik je uvijek fizička osoba. Neke od najčešćih oblika prijevare fizičkih osoba putem računala jesu: prijevare putem e-maila i prijevare kupnje ili prodaje putem interneta.

PRIJEVARA PUTEM E-MAILA - u literaturi je još poznata i kao „Nigerijska prijevara“ odnosno „Scam 419“ (I. VULETIĆ, T. NEDIĆ, 2014:679-692). Ova prijevara se sastoji od toga da počinitelj šalje e-mail oštećeniku u kojem mu lažno obećava određenu imovinsku korist kada mu oštećenik da broj vlastitog računa ili plati određenu svotu novca, te nakon što dobije tražene podatke, počinitelj prekida sve veze s oštećenikom. Karakteristično za ovu prijevaru jeste to da počinitelj dovodi u zabludu oštećenika koristeći računalni sustav (e-mail) kao sredstvo te iz tog razloga vidljivo je kako se počinitelj i oštećenik fizički uopće ne susreću, niti će se ikad susresti u stvarnom životu, sve se odvija samo u virtualnom svijetu.

PRIJEVARNA KUPNJA ILI PRODAJA PUTEM INTERNETA – prema nekim statistikama ova prijevara je najčešći oblik internetske prijevare. Očituje se dvojako i to na način da počinitelj, nakon što primi stvar ne uplati traženu svotu novca ili pošalje pak ček bez pokrića. Također, s druge strane, ona je počinjena i kad počinitelj nakon što primi uplatu uopće ne pošalje traženu stvar ili ju pošalje međutim ona nema tražena svojstva.

Neizravna računalna prijevara

Neizravni oblik računalne prijevare sastoji se od toga da počinitelj „manipulira“ računalnim podacima ili programima s namjerom stjecanja protupravne imovinske koristi (Turković, K. i dr., Komentar Kaznenog zakona, 2013:345). Upravo zbog takvih manipulacija računalni sustav više nije u mogućnosti raspoznati pristupa li mu ovlaštena ili neovlaštena osoba te se zbog toga ovo kazneno djelo značajno razlikuje od općega kaznenog djela prijevare jer se ovdje oštećenik ne dovodi u zabludu niti se održava u zabludi, oštećen je sam računalni sustav.

U Hrvatskoj kaznenim djelom računalne prijevare regulira se neizravni oblik računalne prijevare, dok izravni oblik treba podvesti pod opće kazneno djelo prijevare.

Prijevarena u gospodarskom smislu

Kod definiranja prijevare treba istaknuti uz računalnu prijevaru i prijevaru u gospodarskom poslovanju. Što se tiče prijevarena u gospodarskom poslovanju one su daleko nadmašile individualne prijevare. Prema Kaznenom zakonu čl.246 definiramo ih kao : „Tko u gospodarskom poslovanju s ciljem da pravnoj osobi koju zastupa ili drugoj pravnoj osobi pribavi protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina“ (NN 125/11, Kazneni zakon, članak 246.)

U gospodarskom poslovanju šteta može nastati na razne načine i treba je dokazivati, a neke od tipova šteta u gospodarskom poslovanju uključuju:

- krađe novca i imovine
- zloupotrebe fondova tvrtke (glavnice, donice, obveznice i sl.)
- neplaćanje obveza
- gobitak dobiti, prihoda, vrijednosti imovina
- povećani troškovi
- plaćanje fiktivnih računa
- utaja poreza
- zloupotreba zaštitnih znakova i patenata itd.

3.3. Zakonski okvir sustava poreza na dodanu vrijednost

3.3.1. Zakonski okvir sustava poreza na dodanu vrijednost u Europskoj uniji

U zemljama članicama Europske unije Direktiva 112/2006/EZ⁶ predstavlja ključno ishodište zakonskog uređenja sustava PDV-a, a u primjeni je od 1. siječnja 2007. godine te je zamijenila dotadašnju Šestu Direktivu 77/388/EEZ⁷ (Kalčić, R. 2013:48).

⁶ Direktiva o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost

⁷ Direktiva o usklađivanju zakona država članica koji se odnose na porez na promet - Zajednički sustav poreza na dodanu vrijednost: jedinstvena osnovica za razrezivanje

Uz nju, na ovaj sustav oporezivanja odnose se i sljedeće direktive (Existing EU legal framework [online]) :

1. Direktiva Vijeća 2008/9/EZ (povrat PDV-a - porezni obveznici sa sjedištem u EU),
2. Trinaesta Direktiva Vijeća 86/560/EEZ (povrat PDV-a - porezni obveznici bez sjedišta u EU),
3. Direktiva 2003/132/EZ (oslobođenje od plaćanja PDV-a kod uvoza),
4. Direktiva Vijeća 2006/79/EZ (oslobođenje od plaćanja PDV-a za privatne pošiljke) i
5. Direktiva Vijeća 2007/74/EZ (oslobođenje od plaćanja PDV-a na uvoz robe za osobe koje putuju iz trećih zemalja).

Direktiva se primjenjuje na svih 28 zemalja članica koje zapravo Europska unija i obuhvaća. Između zemalja članica od 1. siječnja 1993. napušten je sustav kontrola na graničnim prijelazima u cilju uspostavljanja jedinstvenog tržišta za slobodno kretanje dobara, usluga, osoba i kapitala.

Temeljne karakteristike PDV-a, on je/se (Službeni list Europske unije - DIREKTIVA VIJEĆA 112/2006/EZ , 2006.:članak214):

- opći porez koji se u pravilu primjenjuje na sve poslovne aktivnosti koje uključuju proizvodnju i prodaju dobara te pružanje usluga;
- porez na potrošnju jer njegov teret snose krajnji potrošači, što znači da nije izravna naknada za poslovne subjekte;
- naplaćuje kao postotak od cijene pa je stvarni porezni teret vidljiv u svakoj fazi lanca proizvodnje i prodaje;
- prikuplja frakcijski na način da porezni obveznici od iznosa PDV-a na svoje oporezive isporuke odbiju iznos PDV-a kojeg moraju platiti svojim dobavljačima za transakcije koje se odnose na poslovnu aktivnost, čime se postiže da je porez neutralan bez obzira na broj uključenih transakcija;
- u državni proračun uplaćen od strane poreznog obveznika, ali je taj trošak zapravo plaćen od strane krajnjih potrošača unutar cijene što ga čini neizravnim porezom.

3.3.2. Zakonski okvir sustava poreza na dodanu vrijednost u Republici Hrvatskoj

Punopravna članica zajednice Europske unije Hrvatska je postala je 1. srpnja 2013. godine. Zakon o PDV-u se primjenjuje na području Hrvatske koje se označava pojmom „tuzemstvo“. S obzirom na to da se članice Europske Unije više ne tretiraju inozemstvom u smislu Zakona, uvedeni su pojmovi „područje Europske unije“ i „područje države članice“ koje označuju područja na koja se primjenjuje Ugovor o osnivanju same Unije. Za svaku zemlju koja nije područje Europske Unije upotrebljava se pojam „treća zemlja“ (NN 73/13, 99/13, 148/13, 153/13, 143/14, 115/16, Zakon o porezu na dodanu vrijednost, članak 3).

Tablica 2. Pregled trenutka nastanka oporezivog događaja i obveze obračuna PDV-a:

ISPORUKA	NASTANAK OBVEZE OBRAČUNA PDV-A
Isporuka dobra	kada su dobra isporučena
Obavljena usluga	kada su usluge obavljene
Isporuke dobara ili obavljanje usluga za koje se kontinuirano izdaju računi ili se kontinuirano obavljaju plaćanja	po proteku razdoblja na koje se takvi računi odnose ili po proteku razdoblja na koje se odnose plaćanja
Kontinuirane isporuke dobara u EU u razdoblju duljem od 1 kalendarskog mjeseca te premještaj	istekom svakoga kalendarskog mjeseca sve dok se ne završi isporučivanje
Primljene usluge od poduzetnika izvan tuzemstva koje se kontinuirano obavljaju dulje od godinu dana, a da nisu izdani računi ili nije obavljeno plaćanje	istekom svake kalendarske godine sve dok se ne obustavi obavljanje tih usluga
Primljen predujam	u trenutku primitka preujma
Za privatne potrebe društva ili njegovih zaposlenika te prilikom prestanka obavljanja djelatnosti	u trenutku nastanka oporezivog događaja -kada su dobra i usluge izuzeti i korišteni
Isporuke dobara u državu članicu u kojoj nije započela otprema ili prijevoz dobara te premještaj dobara za obavljanje djelatnosti	u trenutku izdavanja računa, a ako račun nije izdan, tada 15. dana po isteku mjeseca u kojemu je nastao oporezivi događaj
Izdan račun, a dobro nije isporučeno ili usluga nije obavljena	u trenutku izdavanja računa
Stjecanje dobara unutar EU	u trenutku izdavanja računa ili ako račun nije izdan – najkasnije do 15.-tog u mjesecu mjeseca u kojem je nastao oporezivi događaj
Uvoz dobara	u trenutku uvoza dobara

Izvor: Horvat Jurjec, K. (2013): Porezna obveza i porezna osnovica prema novom Zakonu o PDV-u, Računovodstvo, revizija i financije, 2013 (7), str. 48-49

4. Institucije i organizacije u borbi protiv prijevara

U cijelom svijetu je danas organizirani kriminal uz terorizam postao neizbježan i predstavlja najveću opasnost za sigurnost, slobodu ali i vjeru građana kako žive u pravednoj zemlji odnosno zemlji bez korupcije. Budući da korupcija samim svojim postojanjem smanjuje otpor organiziranom kriminalu i pravosuđe čini nedjelotvorim, zemlje su morale osnovati određene institucije kako bi se suprostavile korupciji i organiziranom kriminalu na što učinkovitiji i efikasniji način te samim time zaštite i svoje temeljne društvene vrijednosti.

U nastavku su prikazane institucije u Hrvatskoj te međunarodne organizacije u borbi protiv prijevara.

4.1. Institucije i organizacije u borbi protiv prijevara u Republici Hrvatskoj

U Hrvatskoj u borbi protiv prijevara od najveće su važnosti: Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH), Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (USKOK), te odjeli Ministarstva financija za nadzorne aktivnosti.

4.1.1. DORH – Državno odvjetništvo Republike Hrvatske

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (nadalje DORH) jeste samostalno i neovisno pravosudno tijelo koje je ovlašteno i dužno postupati protiv počinitelja kaznenih ali i drugih kažnjivih djela, zatim poduzimati pravne radnje radi zaštite imovine Hrvatske te podnositi pravna sredstva za zaštitu Ustava i zakona. Ujedno prema Zakonu o državnom odvjetništvu ono je vertikalno hijerarhijski struktuirana organizacija na čelu s Glavnim državnim odvjetnikom Hrvatske koji je u skladu s time odgovoran za rad cjelokupnog državnog odvjetništva, te upravlja i zastupa državnim odvjetništvom. Unutar samog Državnog odvjetništva ustrojena su općinska te županijska državna odvjetništva.

Cilj DORH-a je da timskim radom s drugim državnim tijelima kojima je to također posao stvori uvjete za puno funkcioniranje pravne države te zaštiti temeljna ljudska prava te slobodu i zaštitu temeljnih interesa Hrvatske.

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske ima četiri odjela i to (Vinko Belak, 2011:105):

1. kazneni odjel
2. građansko-upravni odjel
3. odjel za unutarnji nadzor
4. odjel za međunarodnu pravnu pomoć i suradnju.

Kazneni odjel državnog odvjetništva kao što i sam naziv kaže nadležan je za postupanje protiv počinitelja kaznenih djela i drugih kažnjivih radnji te unutar njega u većim državnim odvjetništvima mogu se osnovati odsjeci kao stručna tijela (npr. odsjek za opći kriminalitet, odsjek za kriminalitet maloljetnika, odsjek za prometni kriminalitet,..). Voditelj upravlja kaznenim odjelom i odsjecima u državnim odvjetništvima, a on je zapravo zamjenik državnog odvjetnika određen godišnjim rasporedom poslova. Kod zaštite imovine Hrvatske ovlašten je građansko-upravni odjel koji poduzima pravne radnje u vidu zaštite imovine i podnosi pravna sredstva za zaštitu Ustava i zakona. Osim što brinu o imovini ovi odjeli su važni jer zastupaju državu u postupcima pred sudovima i upravnim tijelima.

Predlažući Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta Vlada RH je htjela osnivanjem jednog specijaliziranog tijela napraviti radikalan rez u suzbijanju korupcije. 2001. godine kao specijalizirano tijelo u sastavu državnog odvjetništva osnovan je Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala, kao dio DORH-a, poznatiji pod nazivom USKOK s ciljem što učinkovitijeg i efikasnijeg suprostavljanja korupciji i organiziranom kriminalu. Navedeni Zakon je stupio na snagu 19. listopada 2001. godine, a Ured je počeo s radom 3. prosinca 2001. godine (DORH,2016.). Kako bi USKOK bio što uspješniji u svom djelovanju od velike je važnosti i neophodna suradnja s građanima i njihovo povjerenje. Od samog osnivanja pa do danas zadobio je sve veće zakonske ovlasti te je kontinuirano radio na razvoju međuagencijske suradnje i stalnom unaprjeđivanju međunarodne

suradnje s tijelima kaznenog progona i međunarodnim organizacijama, informatizaciji i edukaciji kadrova.

4.1.2. Odjeli Ministarstva financija za nadzorne aktivnosti

Kada je riječ o institucijama i organizacijama u borbi protiv prijevара od velike je važnosti Porezna uprava. Porezna uprava jeste uprava koja je organizirana u sastavu ministarstva financija pod nazivom Ministarstvo financija, Porezna uprava i sastoji se od Središnjeg ureda, područnih i ispostave područnih ureda. Njena temeljna zadaća je primjena poreznih propisa te propisa o plaćanju poreznih obveznika, ali uz svoju temeljnu zadaću porezna uprava obavlja i mnoge druge stručne i upravne poslove koji su propisani Zakonom o Poreznoj upravi.

Ministarstvo financija obavlja sljedeće nadzorne aktivnosti:

1. porezni nadzor
2. carinski nadzor
3. financijski inspektorat
4. ured za sprječavanje pranja novca
5. proračunski nadzor.

1. Porezni nadzor

Uredbom Vijeća (EU) o administrativnoj suradnji i suzbijanju prijevara u području PDV-a propisana su nova pravila u suradnji među državama članicama te je na taj način omogućeno izravno učešće inspektora iz drugih država članica u provođenju poreznog nadzora na području pojedine države članice. Također, uključivanjem Hrvatske u jedinstveno europsko tržište ona je imala zadatak integriranje nadzora transakcija koje se odvijaju na tom tržištu u domaći nadzor ubiranja PDV-a.

Porezna uprava provodi (Porezni nadzor, V. dopunjeno i izmijenjeno izdanje, 2016.):

- provjeru - postupak koji provode službenici u ispostavama radi utvrđivanja određene činjenice bitne za oporezivanje;

- neizravni nadzor - postupak koji provode službenici u ispostavama radi utvrđivanja činjenica bitnih za oporezivanje, kontrolom prikupljenih podataka i dokumentacije dostavljene od poreznog obveznika i drugih osoba;
- porezni nadzor - postupak koji provode ovlašteni službenici radi utvrđivanja činjenica bitnih za oporezivanje neposredno kod poreznih obveznika i drugih osoba.

U Odjeljku 10 Općeg poreznog zakona iznesene su važne činjenice koje se vezuju uz porezni nadzor. Organiziran je na nivou Središnjeg ureda, ali i u područnim uredima. Nadzor je uređen trima načela i to: načelom zakonitosti⁸, načelom materijalne istine⁹ te načelom učinkovitosti i ekonomičnosti¹⁰. Njegovi sudioni su porezna uprava i porezni obveznici tj. njihovi predstavnici/zastupnici o čijim se pravima/obavezama rješava u samom nadzoru dok ga obavljaju porezni revizori i inspektori te ostali državni službenici koji su za to ovlašteni. Predmet poreznog nadzora može biti provjera jedne ili više vrsta poreza u jednom ili više razdoblja oporezivanja, provjera činjenica koje nisu u vezi s djelatnošću kod poduzetnika fizičkih osoba, provjera odnosa između vlasnika društva i društva kod trgovačkih društava (Galušić i sur., 2014: 6).

U Općem poreznom zakonu definirano je da obavijest o poreznom nadzoru mora biti dostavljena poreznom obvezniku najkasnije 8 dana prije njegovog početka iako postoji i slučaj kada to nije potrebno i to kada se smatra da bi se obavješću ugrozila njegova svrha (NN 115/16, Opći porezni zakon, čl.120). Porezni nadzor nije vremenski ograničen te može trajati od svega nekoliko dana pa čak i do nekoliko mjeseci, a sve to ovisi o samom poreznom obvezniku koji sudjeluje u nadzoru, o vrsti kao i broju porezu koji se nadziru u postupku, razdoblju oporezivanja koje se smatra predmetom nadzora te u konačnici i samoj suradnji poreznog obveznika i sl.

Porezni nadzor se može obavljati u razdoblju za koje nije nastupila zastara prava na utvrđivanje porezne obveze koja nastupa za 3 godine računajući i od dana kada je

⁸ obavezna primjena zakonskih i drugih propisa

⁹ potpuno i točno utvrđivanje činjenica važnih za oporezivanje

¹⁰ što kraći rok i što manji troškovi obavljanja nadzora

počela teći, a ne može se provoditi i obavljati za razdoblja koja su već bila obuhvaćena nadzorom nekog poreznog tijela po istoj vrsti poreza. Sam tijek nadzora započinje upoznavanjem osobe ovlaštene za nadzor i poreznog obveznika uz predočenje službene iskaznice od strane ovlaštene osobe i obično se obavlja tijekom uobičajenog radnog vremena. Zatim ovlaštena osoba obavlja nadzor na način da pridaje jednaku važnost svim bitnim činjenicama iz postupka neovisno o tome kako one djeluju na poreznog obveznika odnosno da li su na njegovu korist ili štetu. Kao što kaže i načelo učinkovitosti i ekonomični porezni nadzor treba što je moguće više usmjeriti na bitne činjenice, one činjenice koje mogu konačno povećati/smanjiti poreznu obvezu te na taj način samo trajanje treba svesti na što je moguće kraći rok. Ako tijekom poreznog nadzora porezno tijelo uoči sumnju o tome da je porezni obveznik počinio kazneno djelo ili prekršaj tada je ono obvezno podnijeti prijavu nadležnom tijelu. Porezno tijelo tada ima mogućnost rješenjem zabraniti daljnji rad poreznom obvezniku i to kada: ne izdaje račune, ne iskazuje isporuke dobara i usluga preko naplatnog uređaja, ne vodi poslovne knjige i evidencije radi oporezivanja prema propisima koji se primjenjuju u RH, odbija sudjelovati u poreznom postupku, kada se ne odazove na poziv poreznog tijela i kada ne dopusti obavljanje poreznog nadzora (NN 115/16, Opći porezni zakon, čl.124). Zabrana daljnjeg rada može biti od tajanja 15 dana pa do šest mjeseci ovisno o vrsti i težini kaznenog dijela ili prekršaja. U konačnici rješenje u poreznom nadzoru predstavlja porezni akt koji se donosi ako su utvrđene nezakonitosti glede obračunavanja, evidentiranja, prijavljivanja i plaćanja poreza.

2. Carinski nadzor

Od 1. svibnja 2016. u cijelosti počinje primjena novog carinskog zakonodavstva Europske Unije, a koje obuhvaća slijedeće propise: Uredba (EU) br. 952/2013 Europskog parlamenta i Vijeća o Carinskom zakoniku Unije i sve njene izmjene i dopune (Carinski Zakonik Unije – novine vezane uz carinske postupke, 2016.).

Carinski prihodi čine iznimno velik dio ukupnih prihoda državnog proračuna te je stoga u tu svrhu nužno potreban i carinski nadzor. U samoj strukturi tih carinskih prihoda nalaze se: prihodi od trošarina, posebnih poreza, carina i carinskih pristojba, PDV -a pri uvozu, te ostali prihodi poput novčanih kazni, carinskih pristojbi u gotovom novcu, manipulativni troškovi i ostali. Carinska uprava u RH predstavlja upravnu

organizaciju koja se nalazi u sastavu Ministarstva financija te koja priprema stručne podloge za utvrđivanje kako ekonomske tako i razvojne politike u području carinskog i trošarinskog sustava, te sustava carinske i izvancarinske zaštite. Neki od poslova carinske uprave su i: organizacija i nadzor rada carinske službe, praćenje i obrađivanje podataka o izvozu, uvozu i provožu, obavljanje devizno-valutne kontrole u međunarodnom putničkom prometu s inozemstvom, sprječavanje i otkrivanje carinskih i deviznih prekršaja i prekršaja u pogledu trošarina i posebnih poreza i kaznena djela u carinskim i trošarinskim stvarima te posebnih poreza, obavljanje poslova koji se odnose na zapošljavanje, položaj, prava, obveze i odgovornosti djelatnika Carinske uprave, vođenje upravnog i prekršajnog postupka zbog povreda carinskih i trošarinskih propisa i propisa o posebnim porezima, te podnosi zahtjeve i poduzima druge radnje za provedbu prekršajnog i kaznenog postupka suradnja s inozemnim carinskim službama i međunarodnim organizacijama u rješavanju carinskih pitanja te dr. poslovi.

Ustrojstvo Carinske uprave sastoji se od središnjeg ureda i područnih carinskih ureda. Središnji ured sastoji se od 11 sektora od kojih su: sektor za zajedničke poslove, sektor za europske poslove i međunarodnu suradnju, sektor za unutarnji nadzor i kontrolu, sektor za upravljanje ljudskim potencijalima i pravne poslove, sektor za financije, sektor za carinski sustav i procedure, sektor za trošarine i posebne poreze, sektor za carinsku tarifu, vrijednost i podrijetlo, sektor za nadzor, sektor za informacijski sustav te sektor za carinski laboratorij (Carinska uprava- Središnji ured, 2016.) Središnji ured se vezuje uz poslove organiziranja, usmjeravanja i nadziranja rada službe i ustrojstvenih jedinica ali i prati razvoj i ostvarivanje ciljeva kao što i sudjeluje u izradi plana prijedloga proračuna i plana rashoda. Za razliku od središnjeg ureda područni carinski uredi se osnivaju prema potrebama u gospodarskim i prometnim središtima i to za obavljanje svih ili samo nekih poslova iz djelokruga. Trenutno u RH imamo četiri Područna carinska ureda i to u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu.

3. Financijski inspektorat

Kod zaštite financijskog sustava RH od velike je važnosti Financijski inspektorat. Financijski inspektorat je upravna organizacija u sastavu Ministarstva financija koja nadzire primjenu propisa u području sprječavanja pranja novca i financiranja

terorizma, te na području deviznog poslovanja i pružanja usluga platnog prometa i prijenosa novca (, NN 85/08, 55/11, 25/12, Zakon o Financijskom inspektoratu RH članak 1.). Ustrojstvo, djelokrug, nadležnost i ovlasti Financijskog inspektorata uređeni su Zakonom o Financijskom inspektoratu RH, a samo sjedište inspektorata nalazi se u Zagrebu. Za pomoć obveznicima provođenja Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma Financijski inspektorat izdao je revidirane i dopunjene Opće smjernice koje se primjenjuju od 13. srpnja 2015.godine, a predmet revizije bili su postupci utvrđivanja stvarnog vlasnika klijenata, stranih politički izloženih osoba, složenih i neobičnih transakcija te sprječavanja zlouporabe novih tehnologija za pranje novca i financiranje terorizma. Kod inspektorata treba uzeti u obzir da su prilikom provedbe nadzora i prikupljanju dokaza sve pravne i fizičke osobe, zatim državna tijela, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, te pravne osobe s javnim ovlastima dužne ovlaštenoj osobi iz Financijskog inspektorata na njezin zahtjev dostaviti sve potrebne podatke i dokumentaciju koje prikupljaju ili s kojima raspolažu.

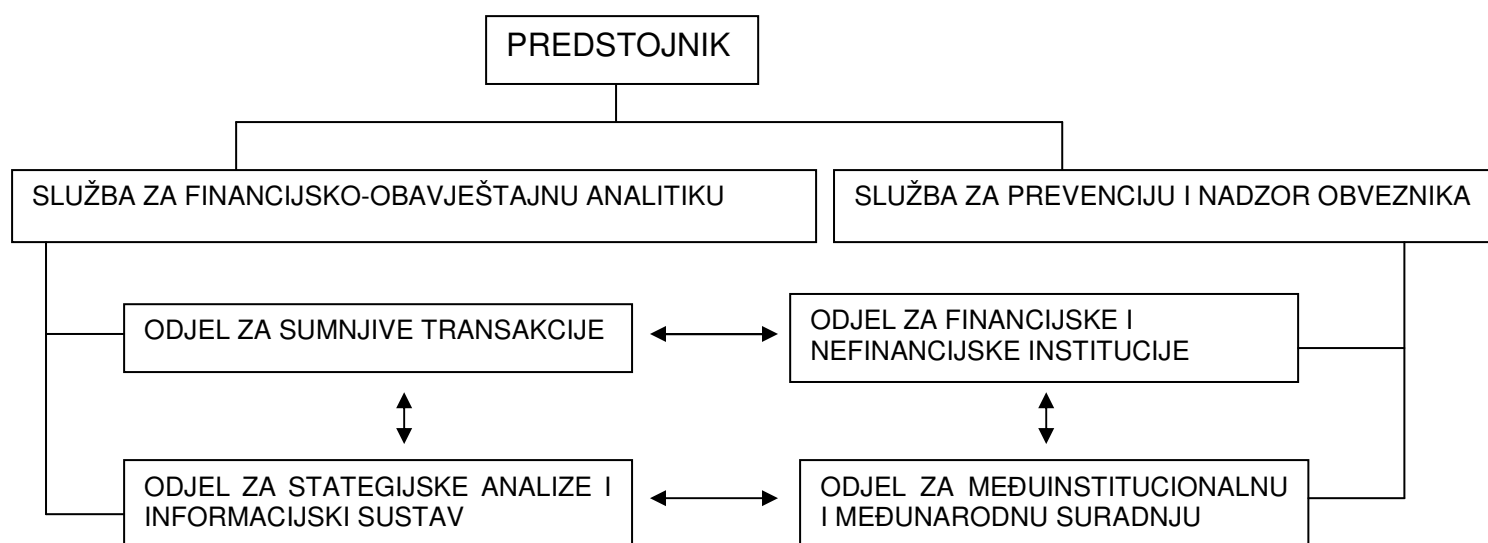
Aktivnosti Financijskog inspektorata (Financijski inspektorat, 2016.):

- obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na međunarodnu suradnju i kontakt s međunarodnim organizacijama iz svog područja djelovanja,
- sudjeluje u radu odgovarajućih međunarodnih organizacija, radnih skupina i odbora,
- obavlja poslove i aktivnosti iz svog djelokruga oko priprema za pridruživanje RH EU,
- analizira i sudjeluje u harmoniziranju financijskog zakonodavstva i zakonodavstva o sprječavanju pranja novca RH sa zakonodavstvom EU,
- razmjenjuje podatke sa srodnim inozemnim službama itd.

4. Ured za sprječavanje pranja novca

U sastavu Ministarstva financija osnovan je Ured za sprječavanje pranja novca kao samostalna, unutarnja i ustrojstvena jedinica. Osnovan je na temelju Zakona o sprječavanju pranja novca i služi kao financijsko-obavještajna jedinica administrativnog tipa. O radu Ureda za sprječavanje pranje novca Ministarstvo financija podnosi Vladi RH godišnje izvješće.

Slika 1. Organizacijska struktura Ureda za sprječavanje pranja novca

Izvor: izrada autora prema podacima Ministarstva financija (dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/sprjecavanje-pranja-novca>)

Slikom 1. prikazana je organizacijska struktura Ureda za sprječavanje pranja novca. Sa slike možemo vidjeti kako sustav sprječavanja pranja novca i financiranje terorizma nije u nadležnosti samo jedne institucije već da je to sustav u kojem su zakonski definirane uloge svakog sudionika i njihova međusobna interakcija i suradnja. Zaključno se može reći kako Ured u interaktivnoj suradnji s drugim nadležnim tijelima poput DORH-a, USKOK-a, MUP-a¹¹; SOA-e¹², HNB-a¹³, HANFA-e¹⁴ i nadzornim službama Ministarstva financija te stranim financijsko-obavještajnim jedinicama može u potpunosti dati svoj doprinos u cilju sprječavanja korištenja financijskog sustava RH za pranje novca i financiranje terorizma.

5. Proračunski nadzor

Sektor za financijski i proračunski nadzor ustrojen je u Ministarstvu financija te obavlja zakonom određene poslove financijskog i proračunskog nadzora. Financijski

¹¹ Ministarstvo unutarnjih poslova (RH)

¹² Sigurnosno-obavještajna agencija u RH

¹³ Hrvatska narodna banka

¹⁴ Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga

nadzor je inspekcijski nadzor zakonitosti financijsko-materijalnog poslovanja, a provodi se kod: trgovačkih društava čiji je većinski član RH ili jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave čiji imatelj dionica ili poslovnih udjela jest RH ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koja pritom ima odlučujući utjecaj na upravljanje ili u odnosu na koju RH ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave ima osnivačka i vlasnička prava; trgovačkih društava koja se nalaze na popisu pravnih osoba od posebnog državnog interesa; pravnih osoba s javnim ovlastima (Proračunski nadzor, 2016.). Za razliku od financijskog, Sektor za proračunski nadzor od velike je važnosti pošto utvrđuje zakonitosti, svrhovitost i pravodobnost korištenja proračunskih sredstava, zatim provjerava pravilnost primjene zakona, a na njegovom temelju doneseni su i propisi i akati s ciljem poduzimanja korektivnih radnji radi zaustavljanja nepravilnosti i prijevара, pogrešnog upravljanja, te određivanja mjera radi otklanjanja štetnih posljedica na proračun. Ministarstvo financija obavlja proračunski nadzor proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i njihovih proračunskih i izvanproračunskih korisnika trgovačkih društava te drugih pravnih i fizičkih osoba koje dobivaju sredstva iz proračuna i financijskih planova izvanproračunskih korisnika kao i nadzor korištenja kreditnih sredstava s osnove jamstva države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN 136/12, Zakon o proračunu, čl.115).

4.2. Međunarodne organizacije za borbu prijevara i korupcije

Korupcija i prijевare ozbiljno štete gospodarstvu ali i samom društvu u cjelini, te su brojne zemlje diljem svijeta izložene dubokoj i visokoj ukorijenjenoj korupciji. Korupcija tim zemljama ometa njihov gospodarski razvoj, potkopava demokraciju i šteti socijalnoj pravdi i vladavini prava. Priroda korupcije i njezini razmjeri razlikuju se od zemlje do zemlje, no njome su zahvaćene sve države.

4.2.1. OLAF – Office Européen de Lutte Anti-Fraude

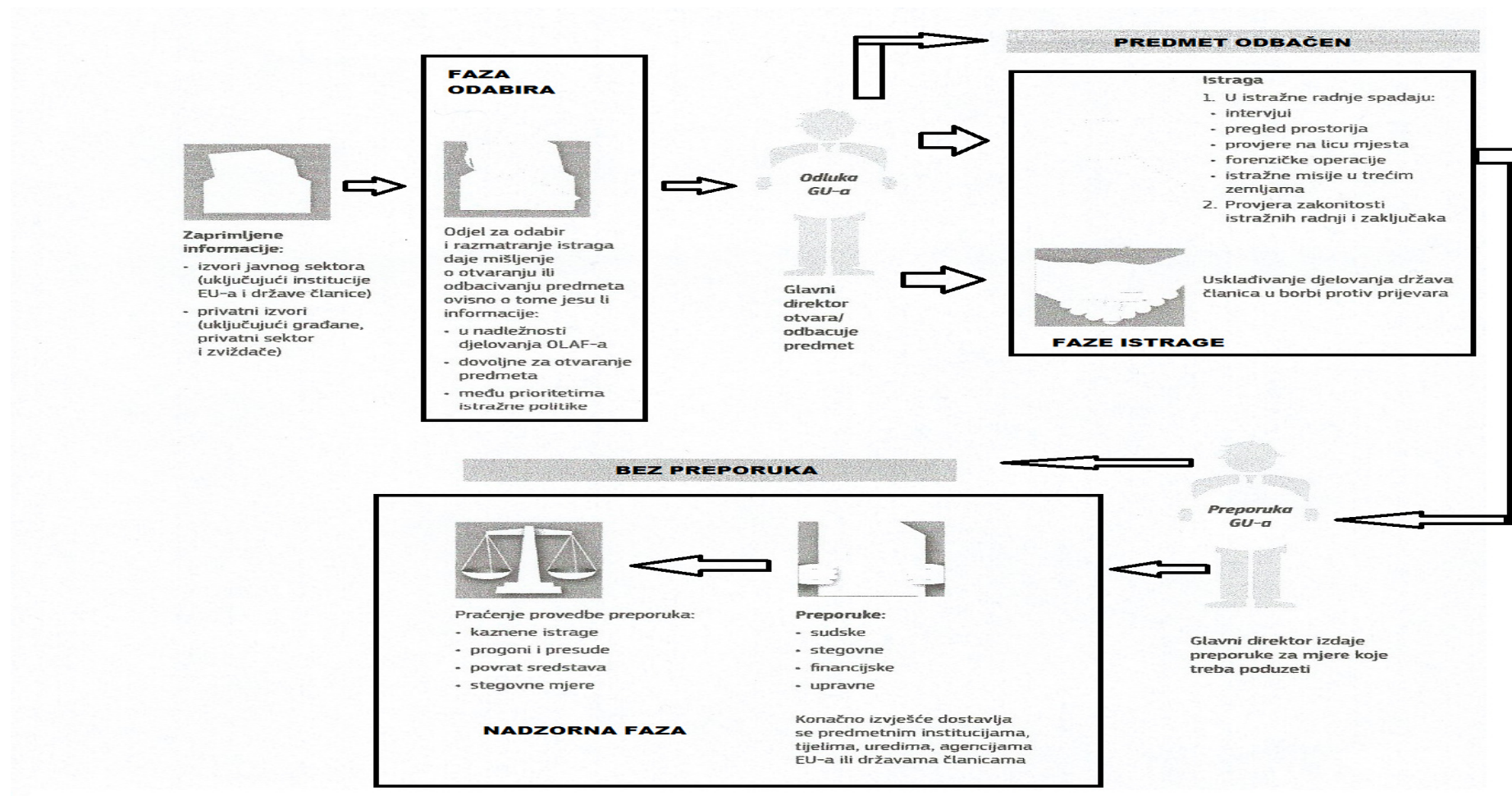
Office Européen de Lutte Anti-Fraude (nadalje OLAF) predstavlja nezavisni europski istražni ured za borbu protiv prijevara i prekograničnog kriminaliteta osnovan 1999. godine. S obzirom na EU OLAF ima ovlasti za provođenje istraga u zemljama

članicama ali i trećim zemljama koje na te istrage obvezuju sporazumi s EU, a sve sa zajedničkim ciljem - sprječavanje prijevара, korupcije i drugih nelegalnih aktivnosti koje utječu na interese same zajednice.

Primjeri OLAF-ovih istraga u slučajevima prijevара (Borba EU-a protiv prijevара i korupcije, 2014.):

- nepravilna uporaba sredstava Europske unije za projekte u područjima kao što su vanjska pomoć, poljoprivreda, okoliš i slično;
- uvoznici izbjegavaju plaćanja carine i poreza;
- organizirane zločinačke skupine krijumčare cigarete;
- pronevjera sredstava vanjske pomoći ponuđene za građevinski projekt;
- financiranje nepostojećih poljoprivrednih proizvoda (na primjer, neproizvedeni voćni sok ili neposađena stabla).

Slika 2. Istraživanje primljenih informacija kod OLAF-a

Izvor: Borba EU-a protiv prijevara i korupcije, 2014. (dostupno na: http://bookshop.europa.eu/en/fight-against-fraud-pbNA0415192/downloads/NA-04-15-192-HR-C/NA0415192HRC_002.pdf?FileName=NA0415192HRC_002.pdf&SKU=NA0415192HRC_PDF&CatalogueNumber=NA-04-15-192-HR-C.)

4.2.2. Mreža AFCOS – Anti Fraud Coordinating Structures

Anti Fraud Coordinating Structures (nadalje AFCOS) je sustav putem kojeg se provodi koordinacija zakonodavnih, upravnih i operativnih aktivnosti s ciljem zaštite financijskih interesa Europske unije s ciljem pomoći i podrške OLAF-u.

AFCOS mrežu čine predstavnici (Belak, 2011:112):

- Ministarstvo pravosuđa,
- Ministarstvo unutarnjih poslova,
- Uprava za sustav javne nabave,
- Ministarstvo financija,
- Državnog ureda za reviziju i
- Državnog odvjetništva.

Što se tiče Hrvatske u okviru Ministarstva financija osnovan je Samostalni odjel za suzbijanje nepravilnosti i prijevара kao jedinica za koordinaciju između tijela AFCOS-a. Zadaće i odgovornosti Samostalne službe za suzbijanje nepravilnosti i prijevара određene su Uredbom Vlade RH br. 32/12 o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva financija (NN br. 43/05, 114/05, 14/06, 138/06, 127/07, 14/08 i 29/09).

Odjel predstavlja ustrojstvenu jedinicu nadležnu za koordinaciju zakonodavnih, upravnih i operativnih aktivnosti između tijela u AFCOS sustavu s ciljem zaštite financijskih interesa EU-a i u vezi s time za neposrednu suradnju s OLAF-om, te je operativno neovisna od bilo kojeg tijela u AFCOS sustavu.

4.2.3. COSO - Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission

Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (nadalje COSO) jeste dobrovoljna udruga američkih poduzeća osnovana 1985. godine koja je početkom devedesetih godina odlučila stvoriti jedinstvene opće priznate standarde i metode za opći koncept interne kontrole kao vrlo važne komponente za obranu od internih i eksternih prijevара.

Novi model sadrži osam sastavnih elemenata koji su okvir za efikasnu provedbu interne kontrole i to (Belak, 2011:115):

1. Interno okruženje – menadžment je odgovoran za svijest o riziku lažiranja i prijevare u cijelost tvrtki kako kroz pisane upute tako i kroz svoje ponašanje.
2. Postavljanje cilja – ciljevi se moraju definirati i vrednovati prema sadržaju rizika,
3. Identifikacija događaja – svaki suradnik ili zaposlenik bi trebao dojaviti rizik prijevare koje je prepoznao,
4. Procjena rizika – menadžment treba procijeniti mogući rizik,
5. Reakcija na rizik – reakcija na rizik ovisi o vrsti i visini rizika prema prosudbi uprave
6. Djelovanje kontrole – kontrole moraju otkriti sve značajne identificirane rizike
7. Informacije i komunikacija – primjenom novih informacijskih medija rastu opasnosti od pojave novih vrsta mogućih rizika, koji moraju biti otkriveni novim vrstama kontrole.
8. Praćenje izvedbe.

5. Temeljni pristupi i procjena rizika od prijevare u forenzičkim istraživanjima

5.1. Procjena rizika prijevare

U današnje vrijeme sve se više javlja potreba za što većom uporabom tehnologije od strane počinitelja, ali ona znatno otvara mogućnosti i za same tvrtke jer nudi mnogobrojne načine zaštite od prijevare. Identifikacija rizika prijevare može se provoditi na razne načine prikupljajući informacije iz internih i eksternih izvora. Unutar poduzeća, na internom polju forenzičari istražuju moguće prijevare zaposlenika i menadžera, dok na eksternom polju istražuju moguće prijevare od kupaca, dobavljača, banaka i ostalih partnera.

Procjena rizika prijevare općenito se odnosi na tri ključna elementa (Gill, Oluić, 2010:179):

1. Identifikacija inherentnog rizika prijevare – razmatranje svih shema i scenarija prijevare, poticaja, pritiska, mogućnosti da se poćini prijevara i IT rizik¹⁵ prijevare specifićan za to poduzeće,
2. Procjena vjerojatnosti i znaćajnosti inherentnog rizika prijevare – procijeniti relevantnu vrijednost i poticajnu znaćajnost identificiranja rizika prijevare temeljenog na povijesnim podacima, poznatim shemama prijevare, razgovorima sa zaposlenima,
3. Odgovor na moguće i znaćajne inherentne i ostale rizike. Odlučiti kako odgovoriti na identificirane rizike i provoditi cost – benefit analizu rizika prijevare nad kojim poduzeće Źeli uspostaviti kontrole ili specifićne procedure detektiranja prijevara.

Procjena rizika prijevare mora se provoditi odrećdenim kontrolama sprječavanja i uspostavom učinkovitog sustava kontrola kao uspješnog načina sprječavanja prijevara, ali postupak mora biti postepen i kontinuiran.

¹⁵ Rizik od neovlaštenog pristupa, korištenja, otkrivanja, prekida, izmjene, distribucije, snimanja ili uništavanja informacija ili informacijskog sustava

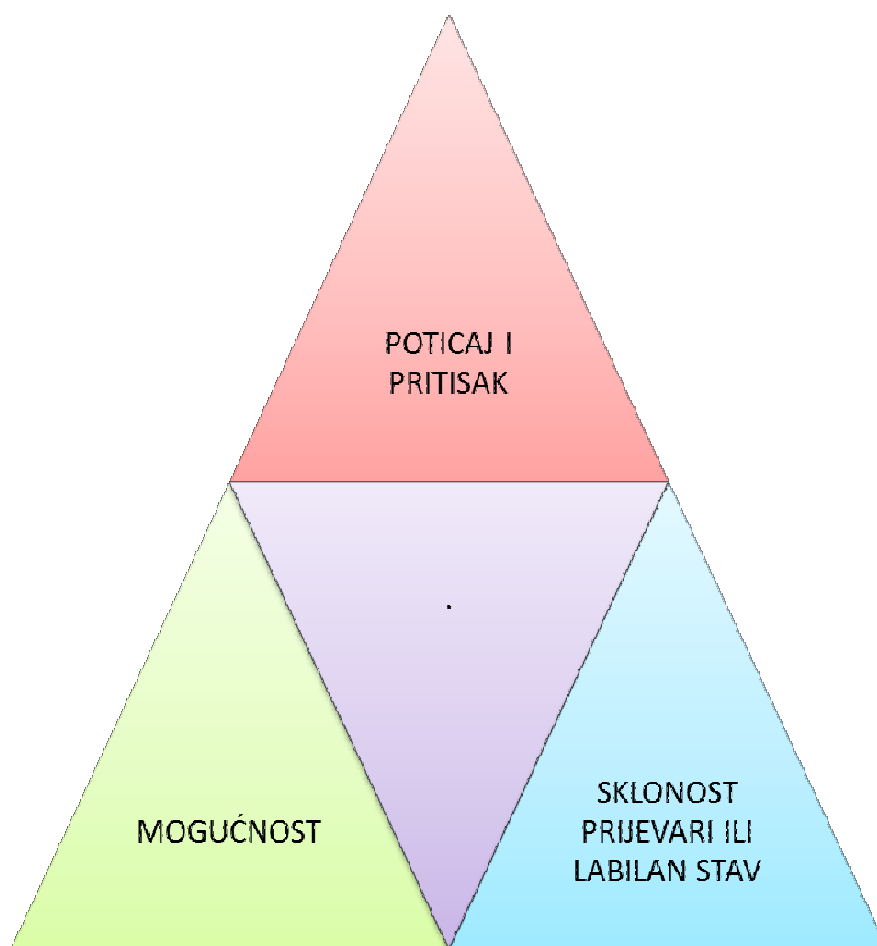
5.2. Trokut prijevare

Prijevaru može učiniti čovjek ili samostalno ili u dogovoru s drugima, a uloga forenzičara je da mora preciznije procijeniti mogući rizik od prijevare u svakom pojedinačnom slučaju pošto je rizik prepreka uspjehu.

Postoje tri elementa trokuta prijevare i to (Belak, 2011:180):

1. poticaj i pritisak
2. mogućnosti i
3. sklonost prijevarama ili labilan stav.

Slika 3. Trokut prijevare

Izvor: Vinko Belak, 2011:180

1. POTICAJ I PRITISAK

Pritisak koji najčešće motivira počinitelje prijevare jeste svakako financijski pritisak. Počinitelj poseže prema prijevare ukoliko ima financijske probleme koje nije u mogućnosti riješiti legalnim sredstvima i aktivnostima, a tu se najčešće radi o problemima privatne (preveliki dug) ili profesionalne (počinitelju je posao ili biznis ugrožen) prirode.

Najčešći motivi, odnosno pritisci sudjelovanja u prijevarama (MRevS 240, t. 3-9):

- nerealni ciljevi: „Ja moram.“, „Ja trebam.“,
- ostvarivanje dobiti ili izbjegavanje gubitka (prijetnje profitabilnosti i financijskoj stabilnosti poduzeća),
- izjednačavanje prihoda ili dobiti po godinama (stabilnost poslovanja),
- želja da se dobije posao pod svaku cijenu,
- preambiciozni interni ciljevi,
- težnja za opstankom,
- financijski problemi (osobni ili kompanije),
- smanjenje prihoda ili povećanje rashoda kako bi se manje platilo poreza na dobit.

2. MOGUĆNOST

Počinitelj prijevare kako bi riješio svoj financijski problem mora pronaći način na koji bi mogao zlouporabiti povjerenu mu poziciju i položaj imajući na umu mali rizik za otkrivanjem njegove prijevare. Najčešće ovakve prilike nastaju prilikom neadekvatnih i nedovoljnih internih procedura ili slabog menadžmenta nad radnim procesima u organizaciji.

Mogućnosti za prijevaru rastu ako (Houška M., 2015/6):

- poduzeće nema učinkovite unutarnje revizije i kontrole,
- poduzeće posluje privlačnim proizvodima i uslugama pogodnima za krađu,
- dokumentacija nije uredna,
- su računovodstveni i porezni propisi u djelatnosti dvojbeni i nejasni,
- je postupak praćenja poslovnih transakcija toliko zamršen da je teško shvatiti događaje.

Zaključno možemo reći da mogućnosti za prijevare povećavaju samim time i rizik prijevare. Iz tog razloga nužno je raditi na smanjivanju mogućnosti koje povećavaju taj rizik prijevare.

Situacije koje omogućuju pojedincu da učini prijevare odnose se na prilike, tj. mogućnosti prijevare. To su (MRevS 240, t. 3-9):

- neučinkovita interna revizija i kontrola,
- neefikasan računovodstveni sustav i neuredna dokumentacija,
- visoka fluktuacija računovodstvenog i informatičkog osoblja,
- kompleksna i nestabilna organizacijska struktura,
- obilježja djelatnosti (proizvođači odjeće, obučne, hoteli i sl.),
- porezni i računovodstveni propisi dvojbeni i nejasni,
- poslovne transakcije složene i zamršene, internacionalno poslovanje u državama i s bitno različitom poslovnom praksom.

3. SKLONOST PRIJEVARI ILI LABILAN STAV

Sklonost prijevare mogu imati i sami zaposlenici u poduzeću. Ako menadžment sumnja na mogućnost prijevare od strane zaposlenika, može angažirati interne revizore-forenzičare ili komercijalne forenzičare. Najveći broj počinitelja prijevare (zaposlenika) na radnom mjestu prvi put to radi pa se ni ne smatraju kao kriminalci upravo iz razloga što nemaju kriminalnu prošlost. Iz toga proizlazi da oni sebe i dalje vide kao obične i poštene zaposlenike koji su postali žrtvom slijedom određenih nesretnih okolnosti. Moglo bi se reći da sklonost prijevare jeste zapravo psihološka osobina i da ima pojedinaca koji su rođeni s tom sklonošću za razliku od ponekih pojedinaca koji su labilniji pa pristupaju prijevare kad im se za nju ukaže prilika. U konačnici etičko ponašanje ovisi o osobnim vrijednostima zaposlenika, ali i djelom o ponašanju okoline odnosno vanjskim čimbenicima.

Prevenција protiv prijevare od strane zaposlenika je (Belak, 2011:182):

- postavljanje jasnih pravila ponašanja i definiranje korporacijske etike,
- permanentna kontrola ponašanja zaposlenika,
- promoviranje samokontrole i međusobne kontrole,

- poticanje etičkog ponašanja i suzbijanje negativnih ponašanja i uzrokovanja konflikta,
- uvođenje interne revizije i kontrole.

5.3. Glavni indikatori prijevare (red flags)

Indikatori prijevare su upozoravajući znakovi koji se izvorno u forenzici nazivaju crvene zastavice, a u Hrvatskoj bi se mogle nazvati crvene lampice. One su upozoravajući znakovi koji nisu neizbježno povezani sa samom prijevarom nego njihova prisutnost ukazuje na stupanj rizika prijevare. Većinom se vezuju za situacije gdje je nužno intervenirati odnosno provjeriti te situacije kako ne bi došlo do težih prijevara. Neki od tih indikatora prijevara su: veliki nedostatak gotovine nakon naizgled dobrog poslovanja, neobjašnjeni manjkovi na zalihama kao i neočekivani gubici, zatim neusklađenost priljeva novca s prihodima i potraživanjima, te odljeva novca s obvezama, također iznimno velik broj računa u odnosu na samo poduzeće gdje se također možemo susresti i s kopijama računa umjesto originala ali i fiktivnim računima s povezanim poduzećima, prikazani manjkovi i viškovi gotovine kako u blagajni tako i na samim računima i sl.

Vrlo je važno naglasiti da revizori mogu otkriti točke mogućih nepravilnosti i prijevara i u tom slučaju se ograničavaju od pozitivnog mišljenja te na njima nije teret istrage i izvođenja dokaza već je to posao forenzičara. Ovaj postupak se u forenzičkoj praksi naziva izvorno hand-off (predati).

Uz navedene indikatore prijevare postoje i znakovi koji ukazuju na postojanje prijevare poput (Mazars,2015.):

- avansnog plaćanja;
- novi kontakt s kojim se ranije surađivalo;
- unaprijed određen profit koji nije u skladu s prometom ili odrađenom količinom posla;
- direktna prodaja bez stvaranja zaliha,
- jednaka količina narudžbe i daljnje prodaje;
- činjenica sličnim gore navedenima.

6. Izbjegavanje poreza i porezna evazija

Danas su vlade svih država svijeta u borbi s gubitkom prihoda što ga prouzročuje prijenos investicija u zemlje s nižim poreznim opterećenjem jer taj gubitak prihoda zapravo nastaje uslijed izbjegavanja plaćanja poreza (tax avoidance) ili porezne evazije odnosno utaje (tax evasion). Jedan od glavnih izvora poreznih prihoda država Europske unije jeste PDV. Kako je PDV toliko značajan porezni prihod ni ne čudi što su i prijevare u svezi s njime dosta rasprostarnjene. Oporezivanje je u nadležnosti svake države članice, ali smatra se da je najučinkovitije rješenje ukoliko se zajednički sve zemlje postave u borbi protiv prijevare. Zbog sve veće potrebe za zajedničkim djelovanjem od 7. listopada 2010. godine na snazi je Uredba Vijeća (EU) o administrativnoj suradnji i suzbijanju prijevare u području PDV-a kojom je omogućena automatska razmjena informacija na razini Europske unije kojoj je pristupila i Hrvatska ulaskom u zajednicu, odnosno 1. srpnja 2013. godine .

6.1. Porezna evazija

Porezni obveznici porez osjećaju kao teret te zbog te činjenice sasvim je očekivano da je kod gotovo svih poreznih obveznika izražen otpor plaćanju poreza. Ukoliko postoji prostor za izbjegavanje poreza porezni obveznik će to iskoristiti, te ako porezno opterećenje raste i on će povećati u većini slučajeva svoj otpor prema plaćanju poreza. Za neplaćanje poreza kaže se da ima dva aspekta i to: zakonita porezna evazija ili prihvatljiva (legalna) evazija poreza i s druge strane nezakonita porezna evazija ili nedopuštena (ilegalna) evazija poreza. Kod zakonske porezne evazije je karakteristično da porezni obveznik određenim radnjama ili propuštanjem određenih radnji ne dolazi u sukob sa zakonom te će biti u mogućnosti da nekažnjeno ne plati porez. Za razliku od zakonske kod nezakonske porezne evazije porezni obveznik zbog izbjegavanja plaćanja poreza dolazi u sukob sa zakonom ili drugim pravnim propisima.

Najčešće se izbjegavanje plaćanja poreza temelji na traganju za prazninama tzv. „rupama“ u zakonskim propisima i to zbog nedorečenosti, nepreglednosti i raznih nejasnoća poreznog sustava. Gledajući međunarodnu razinu vidljivo je da porezni obveznici imaju mogućnost izbjegavati plaćanje poreza na način što će iskoristiti

različitosti poreznih sustava drugih zemalja odnosno njihove nedostatke. Hrvatskim poreznim obveznicima od ulaska u Europsku uniju je otvorena tzv. isporuka dobara na daljinu i ona se smatra jednom od najčešćih otvorenih "prilika" takvog slučaja.

Kod ovlaštenih službenika u RH u većini slučajeva prisutna je dilema kada se nalaze u situaciji kada moraju odrediti da li utvrđenu činjenicu neplaćanja poreza okarakterizirati kao prekršaj, a kada kao kazneno djelo. Do dileme dolazi iz razloga pošto su u radnji izvršenja kaznenog djela utaje poreza i carine sadržana i obilježja poreznih prekršaja.

Što se tiče samog poreznog morala odnosno osjećaja i dužnosti ispunjenja porezne obveze možemo reći kako zemlje koje su visoke razvijene imaju i jači razvijeniji porezni moral dok u zemljama sa slabo razvijenom ekonomijem porezni moral je daleko niži.

7. Vrste poreznih prijevvara

Prijevvara unutar zajednice putem trgovca koji nestaje predstavlja zlouporabu pravila PDV-a na prekogranične transakcije unutar zajednice EU. Ova prijevvara najčešće je zastupljena u sektorima poput IT¹⁶ i sektor vezan uz mobilne telefone. Iako je najčešće zastupljena u ovim sektorima s vremenom se sve više i širi na vrste imovina kao što su plemeniti metali, struja, plin i emisija kvota ugljika, te telekomunikacijske usluge. Osnovni model prijevare unutar zajednice putem trgovca koji nestaje uključuje organizirane aktivnosti koje nastoje iskoristiti razlike PDV-a unutar zemljama članicama EU jer se PDV od zemlje do zemlje različito tretira.

Postoje dvije osnovne inačice prijevvara unutar zajednice putem trgovca koji nestaje, a to su: kružna prijevvara (arousel fraud) i akvizicijska prijevvara (acquisition fraud) te hibridna inačica contra trading (HM Revenue & Customs) koje su u nastavku detaljnije objašnjene

7.1. Kružna prijevvara (Carousel fraud)

Kružne prijevare se definiraju kao način organiziranog i sustavnog izvlačenja novca iz državnog proračuna iskorištavanjem nedostataka europskog poreznog sustava i kao takve predstavljaju jedan od najvećih poreznih problema s kojim se suočavaju države članice Europske unije. Prema podacima predstavnika Europolu procjenjuje se da 40 – 60 milijardi eura gubitaka godišnjih prihoda od PDV-a uzrokuju skupine organiziranog kriminala te da 2 % tih skupina stoji iza 80 % prijevvara unutar Zajednice uz pomoć tzv. nestalog trgovca (Europski revizorski sud, 2015.). Najveća značajka kružnih prijevvara je da pošto se vrlo brzo odvijaju nije ih moguće lako uočiti a za posljedicu imaju niz problema koji ostaju nakon njih, te se u rijetkim slučajevima novac može ponovno vratiti u proračun. Kružna prijevvara jedan je od najznačajnijih oblika tzv. MTIC fraud¹⁷, prijevvara na PDV-u u EU-u, a procjenjuje se da kroz ove sustavne oblike prijevvara države članice gube 100 milijardi eura godišnje (Podlipnik, 2012:458).

¹⁶ informacijske tehnologije

¹⁷ Engl. missing trader – intra community fraud: prijevvara unutar zajednice putem trgovca koji nestaje

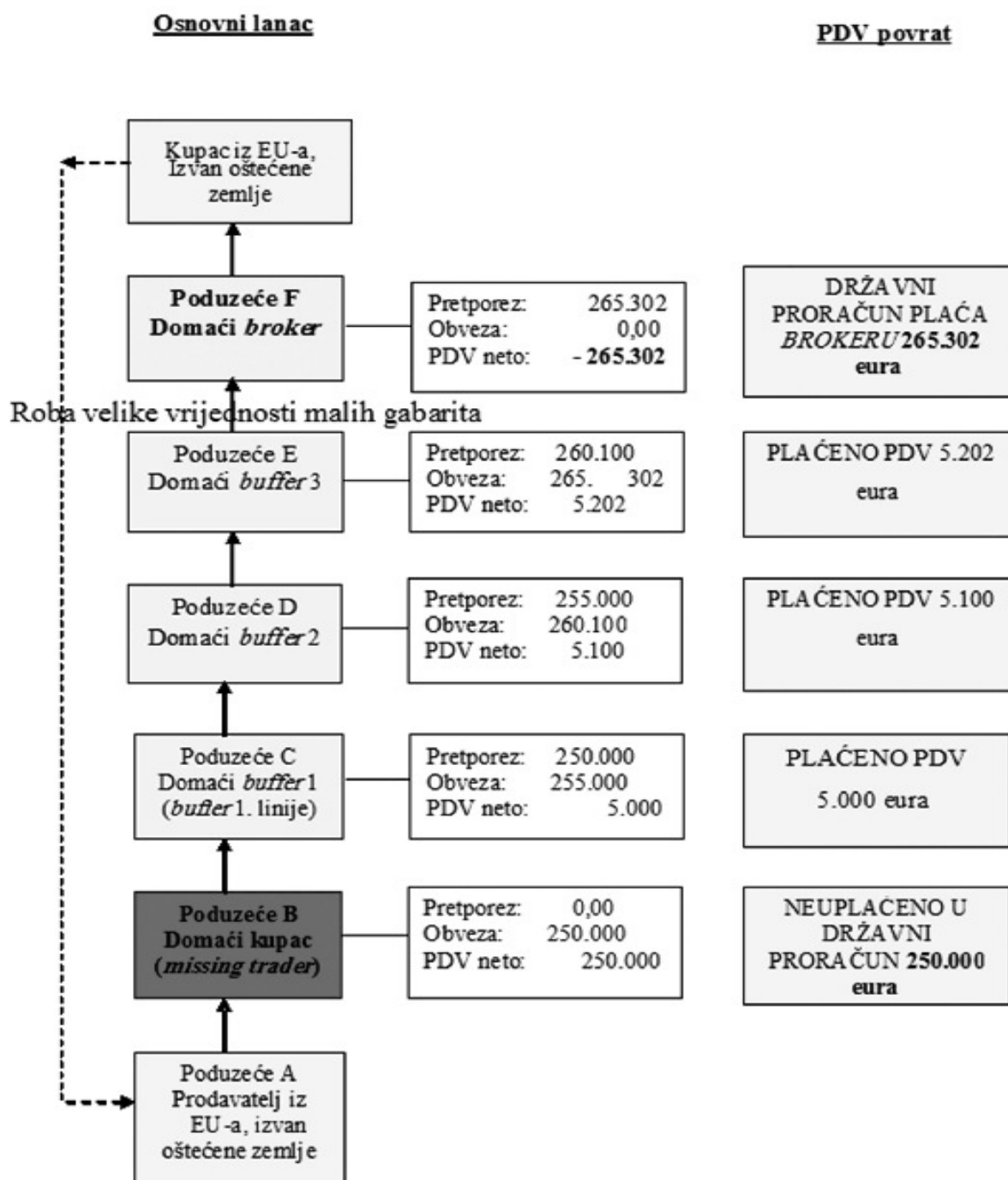
Dobra i usluge u međunarodnoj razmjeni mogu se oporezivati prema načelu podrijetla ili prema načelu odredišta gdje se iznimnu važnost pridaje upravo načelu odredišta pošto on omogućuje mogućima prijevare unutar zajednice putem trgovca koji nestaje jer dobavljač ima pravo na odbitak PDV-a ili povrat ulaznog PDV-a pri izvozu u državu članicu. Mogućnosti prikrivanja prijevara su manje ukoliko je porezni sustav jednostavniji jer to omogućuje poreznim obveznicima lakše poštovati pravila. Za razliku od jednostavnijih poreznih sustava, složeni porezni sustavi koji imaju i veliki broj poreznih stopa dovodi često do nepridržavanja propisa, ali i poreznih zakona koji se često mijenjaju.

MTIC fraud prijevara uključuje sljedeće obvezne elemente (Raspudić, 2004: 66):

1. transakcije poduzeća u najmanje dvjema država članicama,
2. velik broj kupoprodajnih transakcija više poduzeća u kratkom razdoblju kako bi se prikrilo stvarne namjere te najmanje jednog nedostajućeg trgovca tzv. missing tradera.

U nastavku je slikom 3. predložen temeljni načini funkcioniranja jednostavne kružne prijevale.

Slika 4. Temeljni načini funkcioniranja jednostavne kružne prijevare

Izvor: Buterin, D. et.al. (2014) Suzbijanje kružnih prijevara u cilju zaštite javnih financija Hrvatske. Zbornik Veleučilišta u Rijeci

Sa slike možemo vidjeti da poduzeće A iz zemlje EU-a prodaje robu vrijednu 1.000.000 eura poduzeću B na domaćem tržištu i zbog toga je oslobođeno plaćanja poreza. Poduzeće B zatim prodaje robu poduzeću C za 1.250.000 eura s uračunatim

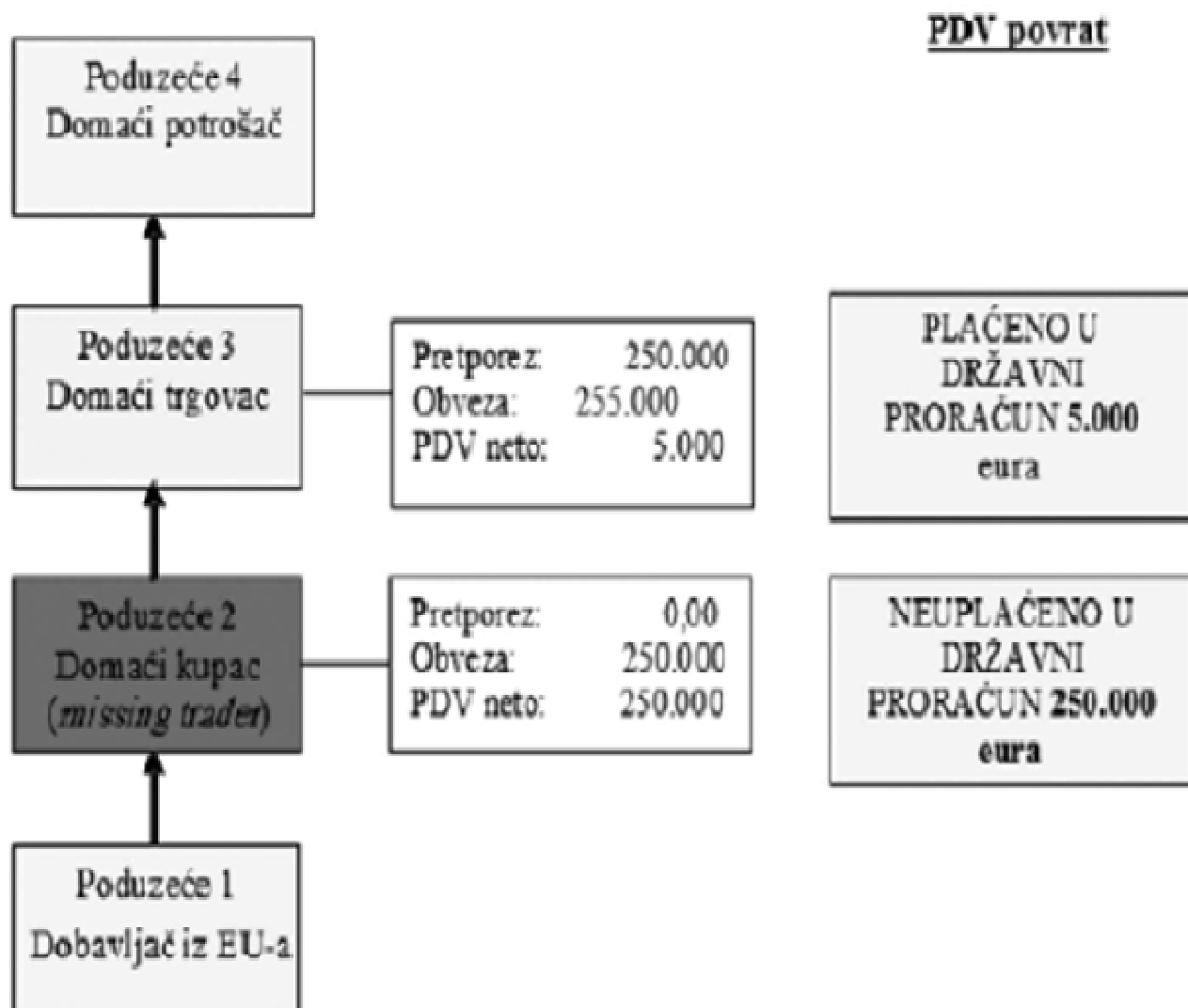
PDV-om. Poduzeće B iznos od 250.000 eura treba unutar roka uplatiti u državni proračun, dok poduzeće C taj PDV iskazuje kao pretporez. Poduzeće B prestaje poslovati unutar toga roka plaćanja tj. nestaje (missing trader), a država je zbog toga prevarena za 250.000 eura. Pošto poduzeće B svoju poreznu obvezu uredno prijavljuje, premda je kasnije nikad nema namjeru platiti, gotovo je nemoguće dokazati namjeru utaje poreza. Iako će porezna uprava s vremenom blokirati poduzeće B te pokrenuti ovršni postupak to ne će biti od koristi jer to poduzeće posluje u unajmljenom prostoru, s unajmljenim namještajem, bez zaposlenih i bez novca na računu. Treba istaknuti i to da poduzeće C dalje prodaje robu poduzeću D, poduzeće D prodaje poduzeću E, a poduzeće E prodaje robu poduzeću F te svako od navedenih poduzeća zaračunava određenu maržu i uredno plaća razliku PDV-a da bi posao izgledao istinit. U konačnici poduzeće F potom robu prodaje bez poreza natrag poduzeću A u prvoj državi ili nekom drugom poduzeću kojem takva roba treba. Karakteristična su poduzeća C, D i E koja isključivo služe u ometanju praćenja traga novca i prikazivanju cijele transakcije istinitim i pravim poslovnim događajem i ona se nazivaju bufferi. Tu se radi se o poduzećima koja nisu bila ranije upletena u porezne prekršaje i koja inače posluju na domaćem tržištu. Ponekad je u kružne prijevare uključeno deset i više buffera, pa je vezanim nadzorima vrlo teško doći do brokera, konačnog poduzeća, u ovom slučaju poduzeća F.

Zaključno se može reći da u većini slučajeva sva uključena poduzeća su svjesni sudionici prijevare, ali kod nekih opsežnijih kružnih prijevara budu uključene i ozbiljne tvrtke koje prijevaru niti ne opaze.

7.2. Akvizicijska prijevara (Acquisition fraud)

Akvizicijska prijevara podrazumijeva situaciju u kojoj uvoznik robu uvezenu po nultoj stopi PDV-a prodaje na domaćem tržištu pri čemu ne zaračunava PDV na oporezive isporuke, te ga to stavlja u bolji položaj u odnosu na ostale sudionike na tržištu iz razloga jer tu robu može prodati znatno jeftinije od drugih. Takav uvoznik izravno oštećuje državni proračun uzimajući u obzir da ne naplaćuje PDV te je stoga u ovom slučaju kazneno djelo je lako dokazivo.

Slika 5. Prikaz akvizicijske prijevare

Izvor: Buterin, D. et.al. (2014) Suzbijanje kružnih prijevара u cilju zaštite javnih financija Hrvatske, Zbornik Veleučilišta u Rijeci

U ovom slučaju vidljivo je da poduzeće 1 iz zemlje EU-a prodaje robu vrijednu 1,000.000 eura poduzeću 2 na domaćem tržištu te je zbog toga oslobođeno plaćanja poreza. Nakon te transakcije poduzeće 2 prodaje robu poduzeću 3 za 1,250.000 eura s uračunatim PDV-om. Unutar roka iznos od 250.000 eura poduzeće 2 treba uplatiti u državni proračun, dok poduzeće 3 taj PDV iskazuje kao pret porez. Poduzeće 2 prestaje poslovati unutar toga roka plaćanja odnosno nestaje (missing trader), te je država zbog toga prevarena za 250.000 eura. Za razliku od prethodnog

slučaja, kod kružne prijevare, ovdje poduzeće 3 robu ne izvozi nego prodaje poduzeću 4 isto na domaćem tržištu. To poduzeće je krajnji kupac i ono najčešće ne zna ni da sudjeluje u kružnoj prijevri. Sa slike možemo vidjeti da poduzeće 3 u poreznoj prijavi prijavljuje 255.000 eura PDV-a umanjeno za 250.000 eura pretporeza, što čini ukupno 5.000 eura porezne obveze. Iz cijele transakcije vidljivo je kako je država izgubila 250.000 eura, a naplatila svega 5.000 eura te je u konačnici oštećena za 245.000 eura. Poduzeće 4 karakteristično je jer služi samo da bi se sudionici kružne prijevare riješili robe i da prodajom krajnjem kupcu otežaju eventualne istrage i praćenje tragova.

7.3. Kontra prijevare (Contra trading)

Za kontra prijevare se kaže da ona predstavlja svojevrsnu inačicu kružne prijevare. Princip je isti kao i kod kružne prijevare samo što ovdje porezni obveznik sudjeluje u dvije odvojene vrste lanca transakcija gdje je jedna vrsta transakcija legalna, a cilj provođenja jeste prikrivanje kružne prijevare.

8. Mjere za suzbijanje poreznih prijevара

Prijevare vezane uz PDV smanjuju porezne prihode država članica koji su namijenjeni financiranju javnih potreba na nacionalnim razinama svake od članica. Država ima dvije mogućnosti prilikom smanjenja poreznih prihoda. Ona će ili smanjiti rashode tj. potpuno odustati od financiranja određenog javnog dobra ili povećati poreze kako bi zadržala postojeću tj. planiranu razinu financiranja javnih dobara.

8.1. Uloga analize rizika u sprječavanju prijevара PDV-a

U širem smislu, analiza rizika obuhvaća procjenu rizika, obilježja, upravljanja rizicima i politike što se odnose na rizik. Na analizu rizika kao jedan od osnovnih poslovnih procesa kako bi se spriječile porezne prijevare i smanjili gubici s osnove PDV-a usredotočen je najveći broj država članica Europske unije.

8.2. Roba u kružnim prijevarama

U nezakonitim transakcijama opisanih kružnih prijevара tradicionalno se pojavljivala roba velike vrijednosti i malog volumena kao što su mobilni telefoni, igraće konzole, kompjutorski dijelovi, parfemi, zlato i slično (D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, 2014: 91-106). Za počinitelje kružnih prijevара najbitnije je da se radi o robi koja je tražena na tržištu tj. kojom se lako trguje, koja ima visoku vrijednost i koja se na kraju krajeva lako može transportirati. Ovim prethodno navedenim prijevarama se moglo donekle i utjecati odnosno spriječiti ih iako bi izgubljeni PDV bilo rijetko moguće vratiti. Za razliku od njih kad je roba kojom se trguje u digitalnom obliku nadzori se uvelike kompliciraju i postaju teže provedivi pa se stoga ovaj način u praksi sve više koristi i povećava. Tu se uglavnom radi o raznim oblicima digitalne imovine npr. razni certifikati i dozvole na trgovinu kojima se plaća PDV.

Poreznim tijelima vrlo teško u tolikom broju podataka pravovremeno prepoznati transakcije koje su sumnjive pošto se godišnje unutar Unije odvija na stotine milijuna transakcija.

8.3. Sutavi za razmjenu informacija o PDV-u

U državama članicama EU u primjeni je oporezivanje prema načelu države odredišta, što je već i ranije navedeno, koji otvara vrata mnogim pokušajima prijevara pri transakcijama koje su zastupljene na području Europske unije. Upravo kako bi se spriječili takvi pokušaji prijevara potrebna je velika uzajamna pomoć država članica, te prilagodba nacionalnih poreznih administracija i sustava kontrole. Kako bi se to olakšalo od 7. listopada 2010. godine na snazi je Uredba vijeća (EU) br. 904/2010. u kojoj je riječ o administrativnoj suradnji i suzbijanju prijevare u području PDV-a. Uredbom se propisuje da svaka država članica mora uspostaviti Središnji ured za suradnju (engl. Central Liaison Office- skraćeno CLO) te osnovati posebnu jedinicu za borbu protiv utaje PDV-a.

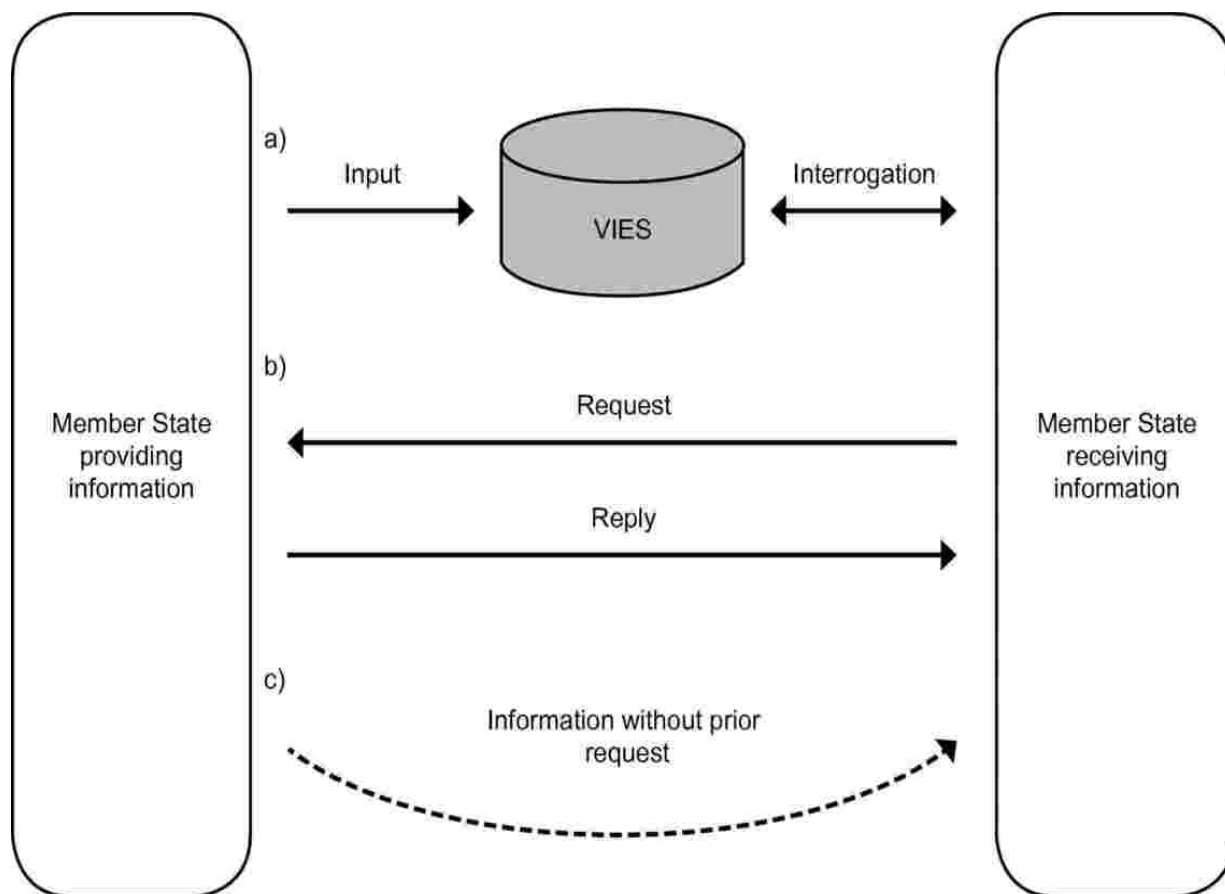
Carinski postupak je s vremenom zamjenjen informacijskim sustavom razmjene podataka o PDV-u tzv. VIES sustavom (VAT Information Exchange System) kojeg su dužne primjenjivati sve države članice EU i to zbog toga pošto na jedinstvenom europskom tržištu ne postoje granične kontrole. Svaka država članica u VIES sustav dostavlja podatke o ukupnim isporukama dobara od strane poreznih obveznika koji su registrirani u njoj državi članici a koje su obavljene poreznim obveznicima u drugu državu članicu. Istovremeno, svaka država članica prima podatke o isporukama iz drugih država članica koje su obavljene poreznim obveznicima koji su registrirani u njoj državi članici. VIES sustav omogućuje poreznim vlastima znatno veći nadzor i kontrolu tijeka isporuka dobara između država članica EU pošto olakšava otkrivanje raznih nepravilnosti. Za porezne obveznike ima veliki značaj jer im omogućuje da brzo i jednostavno provjere da li je njihov kupac iz druge države članice registriran kao porezni obveznik i da li ima važeći PDV identifikacijski broj.

PDV identifikacijski broj se sastoji od oznake države članice i brojčanog djela i može sadržavati najviše 13 alfanumeričkih znakova pa tako npr. hrvatski porez na dodanu vrijednost identifikacijski broj sadrži oznaku države HR i 11 znamenki OIB-a. Znatno je olakšana kontrola poreza na dodanu vrijednost identifikacijskog broja pošto se on može provjeriti telefonom, elektroničkom poštom ili putem web stranice EU http://ec.europa.eu/taxation_customs/vies/viesquer.do?vat=9161334679.

Svaka država članica dužna je organizirati i osigurati dodjeljivanje identifikacijskih brojeva i to (Službeni list Europske unije (2006) - DIREKTIVA VIJEĆA 112/2006/EZ):

- svakom poreznom obvezniku koji na području neke države članice obavlja isporuke dobara ili usluga za koje postoji pravo na odbitak PDV-a, osim ako je obveznik plaćanja PDV-a primatelj dobara ili usluga,
- svakom poreznom obvezniku ili pravnoj osobi koja nije porezni obveznik, koji unutar Europske unije stječe dobra koja podliježu obvezi plaćanja PDV-a ili su se opredijelili za oporezivanje stjecanja dobara,
- svakom poreznom obvezniku koji na njihovom području obavlja stjecanje dobara unutar Europske unije za potrebe obavljanja poduzetničke djelatnosti koje se obavljaju izvan toga područja,
- svakom poreznom obvezniku koji na njihovom području prima usluge za koje je kao primatelj usluge obvezan platiti PDV i
- svakom poreznom obvezniku koji ima sjedište, prebivalište ili uobičajeno boravište na njihovom području, a pruža usluge na području druge države članice za koje je PDV dužan platiti primatelj tih usluga

Slika 6. Prikaz razmjene informacija

Izvor: eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007SA0008

Slikom 5. prikazan je prikaz razmjene informacija gdje vidimo da je pod a) prikazana razmjena informacija putem elektronske baze podataka VIES. Države članice su obvezne na unos podataka o broju PDV propisanih trgovaca i na isporuke dobara unutar Zajednice deklariranih od strane tih trgovaca. Ostale države članice kasnije mogu ispitivati baze podataka za dobivanje ovih informacija i provjeriti ga od izjava vlastitih trgovaca.

Točka b) prikazuje detaljnije razmjene informacijama o određenom zahtjevu, na primjer, gdje upite napravljene putem VIES dovodi do sumnje u transakciji i / ili kao rezultat analize rizika.

Razmjenu informacija bez prethodnog zahtjeva prikazuje točka c). Primjerice kada država članica ima razloga za sumnju da je povreda propisa o PDV počinjena u drugoj državi članici.

Nadležna tijela države članice trebala bi što brže dostaviti tražene informacije i to ne kasnije od tri mjeseca od datuma primitka zahtjeva. Kada tijelo koje prima zahtjev već posjeduje te informacije, rok se smanjuje na najdulje jedan mjesec, međutim u praksi je dokazano da se odgovori ne šalju u zakazanom roku. Statistički podatci koje su Komisiji poslale države članice pokazuju da su države članice kasno odgovorile na ukupno 41 % zahtjeva primljenih 2013. godine (Europski revizorski sud, 2015:22).

Uzevši u obzir da je broj kružnih prijavara na području EU-a sve češće u porastu bilo je potrebno izdvajanje sumnjivih transakcija analizom rizika iz VIES baze pošto iako ona pomaže u otkrivanju raznih vrsta nepravilnosti sadrži podatke o mnogo milijuna transakcija godišnje te je zbog toga teško čitljiva. Upravo iz tog razloga i svrhom osnovan je tzv. Eurofisc.

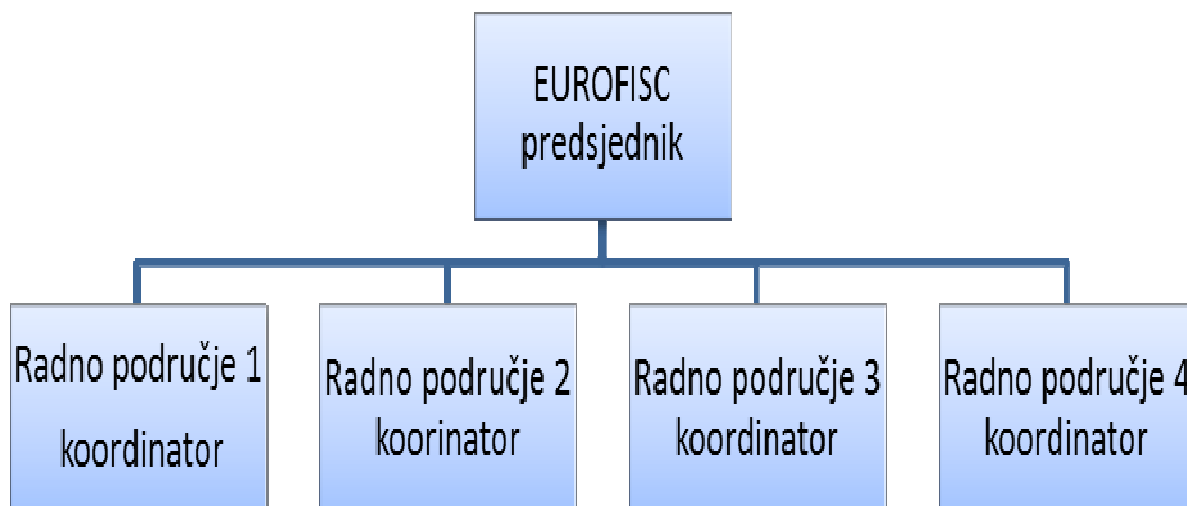
8.3.1. Eurofisc

EUROFISC (Eurofisc) definira se kao mreža za brzu razmjenu ciljanih informacija država članica EU-a radi unapređenja i podrške multilateralnoj suradnji u borbi protiv PDV prijevара. Državama članicama dana je mogućnost da same odluče žele li sudjelovati u radu Eurofisc-a te o njihovom prekidu sudjelovanja. Međutim, nakon dobrovoljnog pristanka na sudjelovanje država je obavezna biti aktivna u multilateralnoj razmjeni ciljanih informacija s drugim državama koje su također sudionice Eurofisc-a. Ciljevi Eurofisc-a su što učinkovitije suprotstaviti se kružnim prijevarama uspostavljenim sustavom analize rizika, zatim proširiti pristup podacima, te uskladiti akcije i mjere te što ranije slati upozorenja poreznim tijelima svih zemalja članica. Kao njegova najveća vrijednost smatra se razmjena informacija u ranoj fazi i to na način da zemlja članica koja je uočila prijevaru proslijedi informaciju ostalim članicama radi donošenja brzih i učinkovitih mjera.

U Eurofiscu djeluju četiri radne skupine za pojedina tematska radna područja, a to su (Radusin Lipošinović, M., 2013/12):

1. radna skupina 1 (WF1) - kružne prijevare unutar EU,
2. radna skupina 2 (WF2) - porezne prijevare u vezi sa prijevoznim sredstvima (automobilima, brodovima i zrakoplovima),
3. radna skupina 3 (WF3) - PDV prijevare koje obuhvaćaju prelazak preko granica EU-a (carinski postupak 42 i 63) i
4. radna skupina 4 (WF4) - praćenje kretanja i razvoj strategija suprotstavljanja prijevarama.

Slika 7. Prikaz radnih skupina Eurofisca

Izvor: Marijana Radusin Lipošinović, Uloga EUROFISC-a u borbi protiv prijevara s pdv-om, Porezni vjesnik 12/2013

Prva tri radna područja Eurofisca razmjenjuju operativne podatke u područjima prijevara, dok četvrto područje prati nove oblike prijevara s PDV-om te razvija tehnike u borbi protiv novih trendova (Radusin Lipošinović, M., 2013/12).

Što se tiče Hrvatske ona je aktivna članica svih četiriju radnih područja, a u drugomu i trećem području, gdje je bila promatrač, djelatna je od 30. travnja 2015. godine.

8.3.2. Stalni odbor za administrativnu suradnju (SCAC) – razmjena informacija na području PDV-a

Stalni odbor za administrativnu suradnju (nadalje SCAC)¹⁸ jeste regulatorni odbor pri Europskoj komisiji osnovan kako bi se olakšala i tehnički što efikasnije provela provedba pravnih akata na području administrativne suradnje kod PDV-a. Bilo da se radilo o općoj razmjeni informacija ili razmjeni radi sprječavanja prijevare svaki zahtjev SCAC služi kao inicijalni input za odabir mogućih rizičnih društava i transakcija.

8.4. Mehanizam obrnutog oporezivanja i mehanizam brze reakcije

Mehanizam obrnutog oporezivanja i mehanizam brze reakcije jesu mjere koje predstavljaju privremena rješenja koja će se primjenjivati do 31. prosinca 2018. godine odnosno do usvajanja dugoročnih zakonodavnih rješenja kojima bi sustav PDV-a postao otporniji na prijevare u vezi s PDV-om, a detaljnije o samim mjerama slijedi u nastavku.

8.4.1. Mehanizam obrnutog oporezivanja

Svrha ovog mehanizma je prebaciti odgovornost na poreznog obveznika kojemu se isporučuju roba ili usluge.

Direktiva Vijeća 2013/43/EU¹⁹ o izmjeni Direktive 2006/112/EZ kojom je propisano da države članice mogu do 31. prosinca 2018. godine i na razdoblje najmanje od dvije godine propisati da je obveznik plaćanja PDV-a porezni obveznik kojem je obavljena jedna od sljedećih isporuka (Radusin Lipošinović, M. 2014:14)

¹⁸ eng. Standing Committee on Administrative Cooperation -

¹⁹ Direktiva Vijeća 2013/43/EU od 22. srpnja 2013. o izmjeni Direktive 2006/112/EZ o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost u vezi s neobveznom i privremenom primjenom mehanizma obrnutog oporezivanja na isporuke određene robe i usluga podložnih prijevari.

1. isporuke mobilnih telefona, tj. uređaja izrađenih ili prilagođenih za uporabu pomoću ovlaštene mreže i koji rade na određenim frekvencijama, bez obzira na to imaju li bilo koju drugu namjenu,
2. isporuke uređaja s integriranim krugom, kao što su mikroprocesori i središnje jedinice za obradu u stanju prije integracije u proizvode za krajnje korisnike,
3. isporuke plina i električne energije oporezivom preprodavaču
4. isporuke certifikata plina i električne energije,
5. isporuke telekomunikacijskih usluga,
6. isporuke igračih konzola, tabletnih računala i prijenosnih računala,
7. isporuke žitarica, industrijskih usjeva, uključujući sjemenje i šećernu repu, koji se uobičajeno upotrebljavaju u neizmijenjenom stanju za krajnju potrošnju,
8. isporuke sirovih i poluobrađenih metala, uključujući plemenite metale, kada se na njih inače ne odnosi posebna odredba za rabljenu robu, umjetnine, kolekcionarske predmete i antikvitete ili posebna odredba za investicijsko zlato.

8.4.2. Mehanizam brze reakcije

Direktivom Vijeća 2013/42/EU²⁰ koja se odnosi na mehanizam brze reakcije (nadalje MBR) na prijevare u vezi s PDV-om, propisano je da država članica može zbog hitnosti odrediti primatelja kao osobu odgovornu platiti PDV za neke isporuke robe i usluga (D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone 2014:91-106). Ovo predstavlja posebnu mjeru MBR-a za suzbijanje iznenadnih i velikih prijevara koje mogu dovesti do velikih i nenadoknadivih gubitaka. Ukoliko država članica želi uvesti posebnu mjeru MBR-a mora istovremeno poslati obavijest Komisiji ali i drugim državama članicama. U obavijesti koju dostavlja moraju biti sadržane informacije u kojima se navodi sporni sektor, vrsta i obilježja prijevare, postojanje razloga iznimne hitnosti, iznenadnost i opseg prijevare te posljedice – znatne i nenadoknadle gubitke.

Neovisno o tome što ova mjera spada u MBR, u praksi je sasvim drugačije i ona vrlo malo može doprinijeti zaštiti države od kružnih prijevara. Razlog tome jeste što je

²⁰ Direktiva Vijeća 2013/42/EU od 22. srpnja 2013. o izmjeni Direktive 2006/112/EZ o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost u odnosu na mehanizam brze reakcije na prijevaru u vezi s PDV-om.

najprije potrebno takve robe ili usluge uočiti i detektirati kao potencijalno opasne, zatim je potrebno formirati zahtjev Komisiji te u konačnici čekati odobrenje u praksi dok se za to cijelo vrijeme promet takvim robama ili uslugama i dalje nesmetano odvija.

8.5. Fiskalizacija

Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom započeo je s primjenom od 01.01.2013. godine. Fiskalizacija, u smislu Zakona o fiskalizaciji u prometu gotovinom, podrazumijeva skup mjera koje se uvode kako bi se ostvario nadzor nad prometom u gotovini. Naime, uvođenjem fiskalizacije, područje poslovanja gotovinom stavlja se u okvire provedbe posebnog poreznog nadzora (Vukić Kudeljčan M. i Dodig, D., 2013:7-14).

Sukladno čl. 3. Zakona, obveznik fiskalizacije je (NN 115/16, Zakon o fiskalizaciji u prometu gotovinom, članak 3.):

- fizička osoba obveznik poreza na dohodak po osnovi samostalne djelatnosti a prema Zakonu o porezu na dohodak, te
- pravna i fizička osoba koju se smatra obveznikom poreza na dobit prema Zakonu o porezu na dobit za sve djelatnosti za koje je, prema odredbama posebnih propisa, obveznik izdavanja računa za isporuku dobra ili obavljenе usluge.

Zakon o fiskalizaciji propisuje novčane kazne za obveznika fiskalizacije ako (Porezni nadzor, 2016.):

- izdaje račune koji ne sadrže sve Zakonom propisane podatke,
- ne dostavi podatak o poslovnim prostorima sa svim zakonom propisanim podacima,
- ne dokaže nemogućnost uspostave veze za razmjenu podataka potvrdom HAKOM-a²¹,
- ako plaća gotovim novcem suprotno odredbi Zakona o fiskalizaciji,
- ako iznos primljene gotovine ne položi na račun.

²¹ Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti

Treba istaknuti i da postoje kazne kako za obveznike tako i za kupce i to ako ne zadrže izdani račun nakon izlaska iz poslovnog prostora ili ga ne pokažu na zahtjev službene osobe. Fiskalizacija je od iznimne važnosti, međutim, sve ostaje na građanima hoće li pri svakoj kupovini robe ili isporuci usluge zahtijevati račun i koliko zapravo pridaju brigu o tome. U zemljama se nastoji raznim edukacijama približiti svijesti i pridonijeti na promjeni ponašanja građana kako bi postali svjesni da se neizdavanjem računa pojedinci bogate na račun samih građana koji su oštećeni za sredstva koja nisu uplaćena za opće društvene potrebe (npr. školstvo, zdravstvo i dr.). Među istaknutim takvim edukacijama bila je svakako i akcija "Bez računa se ne računa"²² kojom Porezna uprava želi privući građane da sudjeluju u suzbijanju sive ekonomije, a čak je postojala i nagradna igra vezana uz tu tematiku.

Postoje mnoge radnje i načini na koji i poduzetnici zaobilaze fiskalizaciju i na taj način znatno ugrožavaju državni proračun. Najčešći oblici utaje poreza polazeći od vrsta poreza su: rad na crno, neplaćanje poreza i doprinosa, prijavljivanje zaposlenih na minimalnu plaću i isplate dijela plaće u gotovini – kod poreza na dohodak, neizdavanje računa kod gotovinskog plaćanja – kod PDV-a, te stvaranje fiktivnih troškova različitih oblika kako bi se umanjila osnovica za oporezivanje – kod poreza na dobit. Kako bi se ovakve neprimjerene radnje smanjile i u konačnici nestale nužan je stroži nadzor nad crnom i sivom ekonomijom odnosno pojačani nadzor i kontore. Jedan od razloga kako bi se ove radnje krenule smanjivati jeste i taj da Porezna uprava s 01. siječnja 2017. godine započinje s praćanjem podataka o prometima svih računa građana i poslovnih subjekata na mjesečnoj ili kvartalnoj razini na način da te podatke banka dostavi Ministarstvu financija. Time se žele smanjiti neprijavljeni prihodi na tekućim računima odnosno odstupanja od prijavljenih prihoda, a regulirano je izmjenama i dopunama Općeg poreznog zakona, čl. 114. Općeg poreznog zakona.

²² Glavni cilj kampanje i nagradne igre je da osvijesti građane RH o važnosti uzimanja računa pri svakom plaćanju, jer to je jedino jamstvo da će pošteno zarađeni novac završiti u proračunu, te da nije pravedno da neki plaćaju sve svoje obveze prema državi, a da ju drugi varaju i zapravo žive na račun poštenih i vrijednih.

9. Iskustva država članica

Države članice upravljaju s otprilike 80 % proračuna EU-a pa s obzirom na to iznimno je važno da im Europska komisija (nadalje Komisija) nastavi pomagati da članice razviju vlastite nacionalne strategije za borbu protiv prijevare. Za zaštitu financijskih interesa EU-a i borbu protiv prijevare zajedno su odgovorne EU i države članice. Prema iskustvu država članica pokazalo se da sustavi prijave u vezi s PDV-om u većini slučajeva iskorištavaju slabosti u načinu na koji se provjeravaju lanci transakcija i to zbog uključivanja stranaka koje se nalaze u trećim zemljama.

U državama članicama zbog velikih gubitka prihoda zbog prijevare bilo je nužno poduzeti mjere koje obuhvaćaju cijeli ciklus borbe protiv prijevare. Mjere su se uglavnom odnosile na područje javne nabave, zatim mjere u vezi sa sukobima interesa, financijskim kriminalom, korupcijom, službom za usklađivanje borbe protiv prijevare (AFCOS) i definicijom prijave i zviždača²³. Možemo reći da cjelokupan sustav provjera uspostavljen na nacionalnoj razini i razini EU-a pritom uključujući i OLAF funkcionira upravo zbog sve većeg otkrivanja i prijavljivanja prijevare.

U nastavku su prikazani slučajevi razotkrivanja PDV prijevare koje bi mogle poslužiti kao primjer ostalim državama članicama kod razotkrivanja njihovih prijevare.

9.1. Projekt: Nema nestajućih trgovaca na primjeru Italije

Talijanska Porezna uprava pokrenula je nacionalni projekt otkrivanja i rješavanja PDV prijevare vezano za nestajuće trgovcima unutar EU-a početkom 2013. Ciljevi tog projekta bili su pravodobno otkriti i zaustaviti prijave MTIC u svima sektorima planiranim i usklađenim djelovanjem, ali i otkriti tzv. „prave igrače“ u nepoštenim aktivnostima te provesti sve moguće mjere kako bi se u što većoj mjeri spriječio gubitak PDV-a.

Primijenjena je metoda analize rizika u tri koraka, kako slijedi (Radusin Lipošinić M., 2013/12):

²³ Žviždač je svako fizičko i pravno tijelo koje ima opravdane razloge da sumnja u ugrožavanje javnog interesa koje upućuje na postojanje korupcije.

1. prvi korak – analizom su obuhvaćeni talijanski trgovci koji obavljaju stjecanje robe iz EU-a. Uporabljjeni su podaci iz četvrtoga tromjesečja 2011. te prvoga do četvrtoga tromjesečja 2012. (dopunjeni podacima iz prvoga i drugog tromjesečja 2013), ako svota u pet tromjesečja premašuje 1.000.000,00 eura ili ako se radi o trgovcima bez znatna plaćanja PDV-a. Tako su otkriveni talijanski nestajući trgovci.
2. drugi korak – analizirana je povezanost talijanskih nestajućih trgovaca i dobavljača iz EU-a, kako bi se otkrilo nove talijanske kupce te je otkriveno više talijanskih nestajućih trgovaca.
3. treći korak – obavljene su unakrsne provjere s podacima skupine WF1.

Zaključno temeljem utvrđenih činjenica na temelju provedene metode analize rizika, počele su simultane revizije što ih se provodi u cijeloj zemlji, ukupno njih 180, te je pokrenuta 201 financijska istraga, a iz sustava VIES izbrisano je 136 nestajućih trgovaca i dr.

Vezano uz multilateralne kontrole, njima je otkriveno 150 nestajućih trgovaca, 38 dobavljača iz 11 država članica EU-a (Njemačke 6, Rumunjske 5, Austrije 4, Slovačke 4, Nizozemske 4 i dr.), uz isporuke iz EU-a za 150 talijanskih nestajućih trgovaca u ukupnoj svoti oko 700.000.000,00 eura (od četvrtoga tromjesečja 2011. do četvrtoga tromjesečja 2012) (Radusin Lipošinović M., 2013/12).

Multilateralne kontrole su veoma značajne jer su njihovi ciljevi: zaustaviti isporuke dobavljača iz EU-a talijanskima nestajućim trgovcima (kupcima), prepoznati sve strane u lancu prijevara (bufere, brokere, špeditere i sl.), imati dovoljno činjenica da se pokrene nacionalne ili, ako je moguće, međunarodne kriminalne istrage i sl.

9.2. Otkrivanje PDV prijevare na tržištu željeza i željeznih šipka u Poljskoj

U Poljskoj zbog zamijećenog znatnog povećanja uvezenog konstrukcijskog željeza te istog prodavanog ispod tržišne cijene bio je signal da nešto nije prema propisima u toj trgovinskoj razmjeni. Ovi signali za neregularnosti na tržištu željeza dobiveni su početkom 2012. godine. Prvi zaključci su bili da je ponuda proizvoda od čelika po neto-cijeni moguća jedino pri stjecanju dobra unutar EU-a odnosno prijevarama te su

stoga Ministarstvo financija i područni uredi proveli usklađene kontrole usmjerene na zajedničku tipologiju prijevara ili one pojedinačne. Poljska je predložila multilateralnu kontrolu PDV prijevara na tržištu željeza u listopadu 2012. i to sa sljedećim zemljama: Latvija, Cipar, Slovačka i Češka. Kontrole su trebale obuhvatiti razdoblje od 2010. do prve polovice 2012. s konačnim ciljem da zaustave prijevare. Latvija je odlučila ne sudjelovati u multilateralnoj kontroli dajući obrazloženje kako je ustanovljeno da je latvijski obveznik zaista isporučio robu te kako je ona plaćena. Kako je Latvija odustala sudjelovati i od same planirane akcije se na kraju odustalo.

9.3. Uporaba alternativnog plaćanja platformi u borbi protiv prijevara nestajućeg trgovca u Norveškoj

Platforme su novija pojava te su osnovane i otkrivene tek tijekom analize, a za pojedina razdoblja čak ni nema podataka. U prijevarama nestajućih trgovaca unutar EU postoji i primjenjuje se nordijska radna skupina za alternativne platforme plaćanja, a te platforme nalaze se u Švedskoj, Norveškoj i Danskoj. Temeljem brojnih iskustva nordijskih zemalja ovo alternativno plaćanje platforma obavlja kompanija koja ima otvoreni žiro-račun u običnoj banci, dok je platforma plaćanja osnovana u drugoj zemlji, ne u onoj u kojoj se obavlja prijevara nestajućih trgovaca unutar Europske unije (podijeljene PDV prijevare i pranje novca) pa samim time platforme plaćanja može biti teško spoznati.

Tijekom analiza otkrivene su sljedeće kompanije (Radusin Lipošinović M., 2013/12):

1. norveška kompanija d.o.o. – registrirano sjedište na adresi hotela, direktor i osnivač društva estonski državljanin, neregistriran za PDV, a namjena je poslovanja trgovanje na zajedničkim tržištima, uključivši električnu energiju, sirovine, plin itd. Bilježi se znatnu financijsku aktivnost sa stranim tvrtkama.
2. talijanska kompanija – direktor Talijan, registrirana za PDV, s talijanskim kodom EIC(ID za trgovinu strujom), na web-stranici navedena sestrinska društva u Poljskoj i Mađarskoj,
3. mađarska kompanija – direktor Estonac, promijenjeno ime kompanije,
4. poljska kompanija – direktor Estonac, promijenjeno ime kompanije, registrirana za PDV u Poljskoj, s poljskim kodom EIC,

5. švicarska kompanija – registrirana za PDV u Latviji, direktor društva Belgijac, promijenjeno ime kompanije, obavljala je transakcije s norveškim platformama plaćanja prije osnivanja najnovije platforme plaćanja,
6. francuska kompanija – direktor Francuz (istodobno direktor u pet kompanija u Francuskoj, V. Britaniji i Slovačkoj), kompanije poznate po umiješanosti u PDV prijevare (tržišta energije i kovina) i dr.

Isplate učinjene s platforma u najvećem broju slučajeva pokazale su da su korisnici platforma plaćanja kupili robu ili uslugu od nekorisnika (plaćanja za robu/usluge, prijevoz/skladištenje, uplate na drugim platformama i sl.), a najčešće se tu radi o električnim uređajima, različitoj kovini, struji itd.

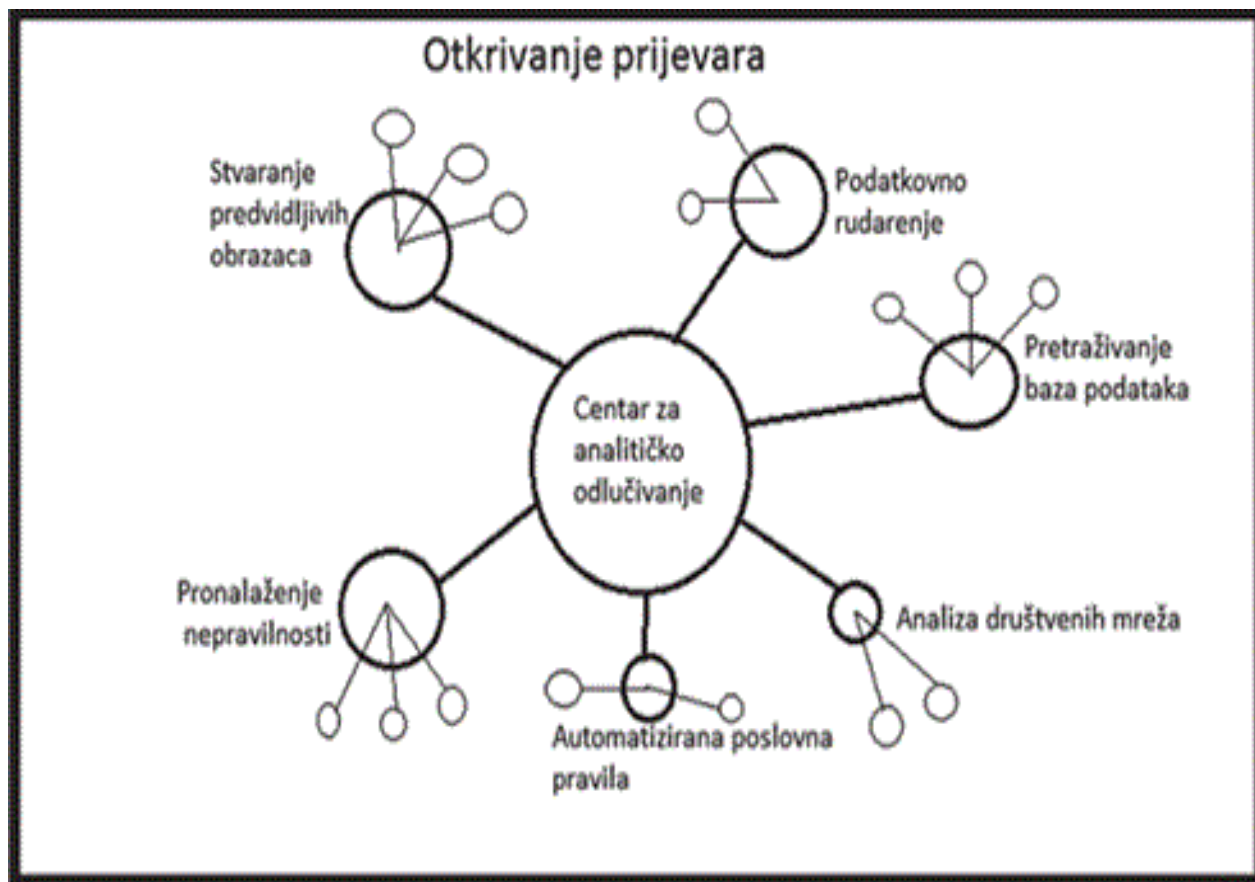
9.4. Posebna porezna inspekcija u Belgiji

Uz primjenu različitih procesa otkrivanja prijevara Belgija je uspjela „vratiti” milijarde eura vezano za to područje. U ovom slučaju za borbu protiv prijevara s PDV-om od iznimne važnosti je bila Agencija ISI²⁴ u sastavu Ministarstva financija koja zapošljava 500 do 600 stručnjaka. U Belgiji problem oko kružnih prijevara stavljeno pod kontrolu zahvaljujući primjeni naprednih analitičkih tehnika, tzv. hibridnog modela otkrivanja.

Neke zemlje članice, ponajprije velike zemlje, imaju poteškoće u upravljanju ovako velikom masu informacija. Prilika poput uporabe modela hibridne detekcije jeste donekle i odgovor na ove problem jer omogućuje da se vidi bitno na temelju čega se određuju prioriteti slučajeva, a zatim se izdvajaju sredstva. Iz tog razloga smatra se kako je ovo Belgijsko iskustvo prenosivo i za druge zemlje članice u borbi protiv prijevara.

²⁴ Special Tax Inspectorate (Posebna porezna inspekcija)

Slika 8. Uporabe različitih analitičkih tehnika

Izvor: Ana Dorić Škeva i mr. sc. Goranka Ramljak, Uloga analize rizika u sprječavanju pdv prijevvara, Porezni vjesnik 11/2015.

9.5. Nizozemska

Nizozemska spada u najnaprednije države EU-a pa stoga ni ne čudi da se uspješno suprotstavlja prijevarama već duži niz godina. Porezna uprava Nizozemske uz ostale istumente primjenjuje u otkrivanju rizičnih obveznika i tzv. Social Network Analysis²⁵ (Analiza društvenih mreža), gdje se u sustav unosi različite podatke te otkriva bitne poslovne informacije. To bi značilo da npr. jedna osoba osniva više društava, sam osnivač je osoba bez imovine, a informacije o sumnjivim društvima su iz drugih izvora: mediji, liste drugih ustanova i tijela, povezana društva. Najznačajnija

²⁵ Tehnika usmjerena na prepoznavanje i usporedbe

prednost jeste upravo u jednostavnosti i brzini automatske obrade u usporedbi s ručnom obradom pokazatelja rizika.

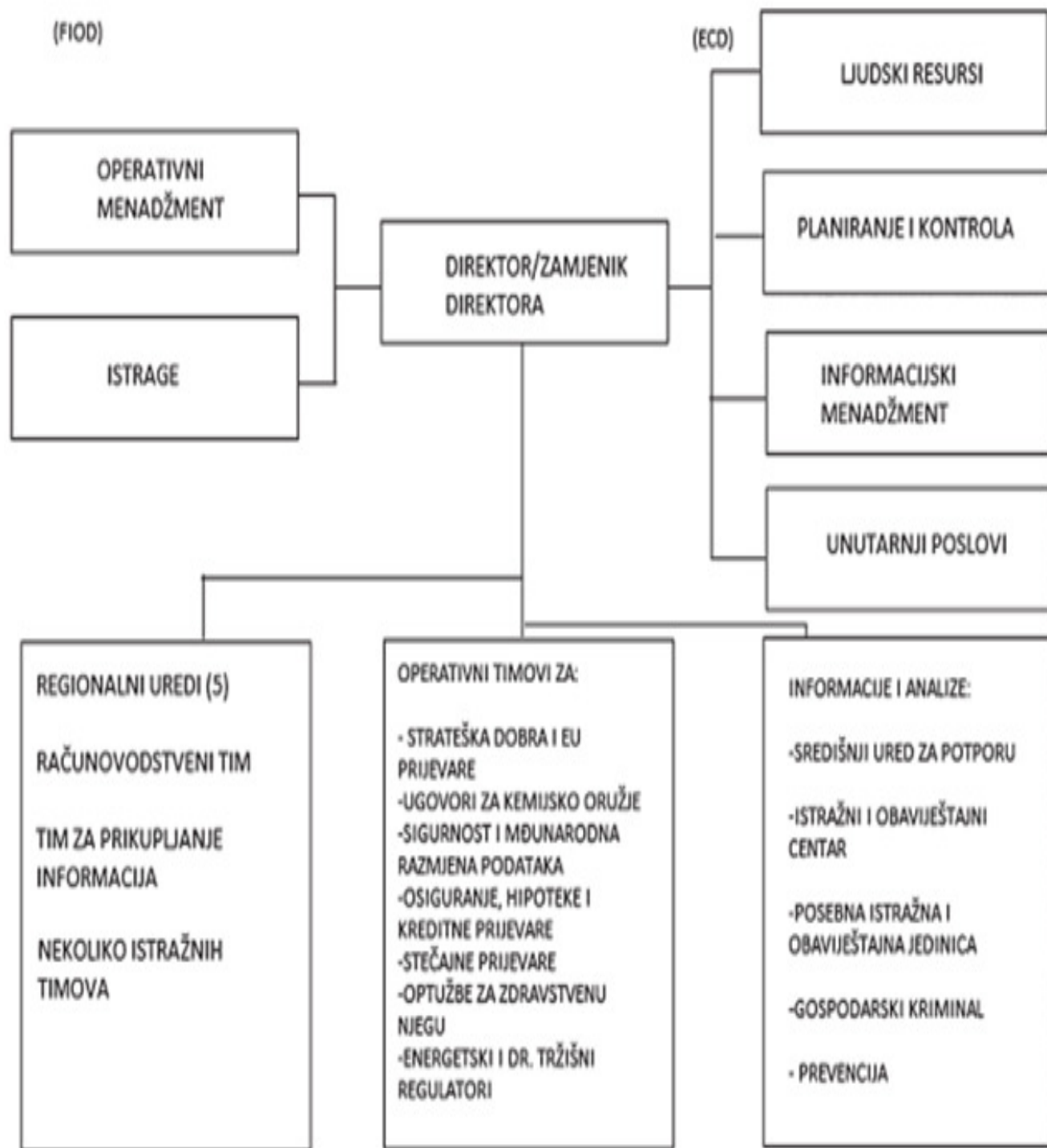
Veliki značaj protiv PDV prijevara u Nizozemskoj ima i FIOD²⁶ koji djeluje kao vladina agencija, uz to što predstavlja i jedinicu za borbu protiv PDV prijevara. Osim što provodi vlastite istrage također pomaže policiji i državnom odvjetništvu kad je u pitanju prosljeđivanje i analiza (financijskih) informacija.

Temeljne zadaće FIOD-a su (Dorić Škeva A. i Ramljak G., 2015/11):

1. istrage u području, fiskalnih, financijskih, ekonomskih i carinskih prijevara,
2. prikupljanje i obrada podataka te davanje informacija o porezima i carinama te
3. doprinos borbi protiv organiziranoga kriminala.

²⁶ Fiscal Information and Investigation Service (Služba za istrage i fiskalne informacije)

Slika 9. Organizacijski ustroj FIOD-a

Izvor: Ana Dorić Škeva i mr. sc. Goranka Ramljak, Uloga analize rizika u sprječavanju pdv prijevара, Porezni vjesnik 11/2015.

10. Republika Hrvatska i kružne prijevare

Republika Hrvatska relativno je nova članica EU-a i još do sada nije stekla iskustvo u borbi protiv kružnih prijevara, te samim time aktivnosti koje je dosad poduzelo Ministarstvo financija pokazuju da Hrvatska spada u skupinu relativno nepripremljenih zemalja. Treba istaknuti da je Porezna uprava imenovala koordinatora za područje rada Eurofisca i službenike za vezu te se na taj način uključila u njegov rad i razmjenu informacija no upitno je jesu li oni u mogućnosti donositi odluke i predlagati mjenjanje organizacije ili propisa u svrhu učinkovite primjene znanja i informacija stečenih putem Eurofisca zbog svoje hijerarhijske strukture. Kao što smo vidjeli u poglavlju 8 od velike je važnosti da osobe koje surađuju s Eurofiscom budu osobe koje u svojim zemljama imaju stvarni utjecaj na primjenu i provođenje korisnih znanja kao što je to bio slučaj kod Belgije i Nizozemske.

10.1. Porez na dodanu vrijednost i kružne prijevare u Republici Hrvatskoj

U hrvatskoj poreznoj strukturi prevladava model jačeg oporezivanja potrošnje prije svega zbog PDV-a, a potom i trošarinama. Za PDV se može reći da je najizdašniji porezni prihod koji ima najširi krug poreznih obveznika stoga je i razumljivo da i najmanje promjene u sustavu PDV-a uvijek privlače veliku pozornost.

10.2 Funkcioniranje kružnih prijevara u Republici Hrvatskoj

Analiza primljenih zahtjeva za administrativnu pomoć u RH danas pokazuje kako su zajedničke osobine obveznika za koje je stigao upit iz drugih članica, što se odnose na možebitne prijevare, sljedeće (Dorić Škeva A. i Ramljak G., 2015./11) :

- društva sa dugovima i društva u mirovanju koja nemaju poslovne aktivnosti,
- nova društva bez imovine, često osnovana s minimalnim temeljnim kapitalom 10,00 kn,
- društva u vlasništvu stranih osoba (iz drugih članica i trećih zemalja) koja inzistiraju da društvo pribavi PDV IB prije kupnje,
- društva koja nisu nađena na adresi sjedišta,

- društva bez zaposlenih i bez osoba za kontakt,
- društva poštanski sandučići²⁷,
- društva s već poznatim sumnjivim direktorima koji su sudjelovali u poreznim prijevarama i
- društva koja trguju rizičnim dobrima (sekundarne sirovine, zlato, kompjuterske igrice, konzole, mobiteli, elektronička oprema i dr.).

10.3. Suprostavljjanje kružnim prijevarama u Republici Hrvatskoj

Kružne prijevare uzrokuju izuzetno velike gubitke proračuna koje je potrebno nadoknaditi zaduživanjem. U Hrvatskoj dvostruko je negativna uloga kružnih prijevara, s jedne strane izravno oštećuju državni proračun uzimanjem pretporeza dok s druge strane izravno povećavaju deficit i utječu na povećanje javnog duga. Zajedno u konačnici produbljuju se problemi vezani oko procedure prekomjernog deficita. Hrvatske javne financije učinkovitije će se zaštititi ukoliko Hrvatska ozbiljno pristupi kružnim prijevarama, te ustrojiti posebno porezno tijelo za sprječavanje i njihovo suzbijanje putem kojeg će aktivno usvajati i primjenjivati sva dostupna znanja.

10.4. Iskustva Republike Hrvatske u borbi protiv kružnih prijevara

Propisi su, na jednoj strani, pojednostavnili osnivanje društava, pa je radi olakšavanja početka gospodarske aktivnosti moguće osnovati društva j.d.o.o. s početnim „kapitalom” 10,00 kn što je ujedno značilo i veće mogućnosti za nastanak nestajućih trgovaca. Najviše je kružnih prijevara primijećeno među lažnim trgovcima zlatom, sekundarnim sirovinama te u području kompjuterskih igrica, konzola, mobitela i ostale elektroničke opreme. Nakon pristupanja EU, u edukaciji hrvatskih službenika za borbu protiv prijevara s PDV-om sudjelovali su stručnjaci poreznih uprava Bavorske i Nizozemske, kako bi naši službenici stekli vještine i znanja što su preduvjet uspješna otkrivanja prijevara i primjene (Dorić Škeva A. i Ramljak G., 2015./11.). Ministarstvo financija Hrvatske s ovim problem odlučilo se boriti

²⁷ trgovačko društvo "poštanski sandučić" obično se smatra temeljnim društvom koje se općenito osniva u državi s niskim ili nikakvim poreznim opterećenjem, tj. u poreznom utočištu i često se osniva radi skretanja toka dobiti

osnivanjem SSOPP -a²⁸ i razvojem sustavne analize rizika u Poreznoj upravi usmjerenim na prijevare s PDV-om što bi se moglo reći da je znatan korak naprijed u suprotstavljanju prijevarama i samom očuvanju proračunskih prihoda.

U prvom tromjesečju 2015. u sastavu Ministarstva financija započeo je djelovati SSOPP. Ustrojen je kao središnja nacionalna služba za prikupljanje, kontrolu, analitičku obradu i razmjenu podataka, a cilj postojanja mu je otkrivanje rizičnih obveznika sudionika organiziranih poreznih prijevara, posljedicom kakvih su velike porezne utaje, osobito u međunarodnim prijevarama u području PDV-a (kružne i lančane transakcije, fiktivne isporuke i sl.), otkrivanje fizičkih osoba koje posjeduju imovinu znatne vrijednosti, stečenu nezakonito bez pokrića u zakonitim primicima te otkrivanje imovine poreznih dužnika neobuhvaćene mjerama ovrhe ili je radi onemogućivanja naplate poreznog duga prenesena na druge osobe. Usporedbom propisana djelokruga i metodologije rada SSOPP-a može se primjetiti da postoje određene sličnosti sa FIOD-om, iako prema broju zaposlenih SSOPP je daleko manja jedinica. Za SSOPP se može reći i da je nadgradnja u analitičko – obavještajnom smislu s ciljem pronalaženja značajnijih poreznih utaja, koje u nastavku poreznog postupka utvrđuje i naplaćuje Porezna uprava.

Porezna uprava konstantno upozorava na kružne prijevare te upozorava poduzeća da budu vrlo oprezna ukoliko posluju s drugima i ukažu im se neke od ovih aktivnosti (HOK,2016.):

1. novoosnovana ili nedavno aktivirana tvrtka bez poslovne ili financijske povijesti
2. kontakt osobe slabo poznaju ponuđena dobra i specifično tržište
3. ponude/kontakti u kojima se nudi laka i brza zarada „bez poslovnog rizika“
4. ponovljene ponude s istim ili nižim cijenama i malom ali stalnom dobiti
5. upute za plaćanje trećim osobama ili na račune u poreznim oazama
6. ponuđeni zajam bez osiguranja plaćanja s nerealnim kamatnim stopama i/ili uvjetima
7. upute dobavljača za plaćanjem manje od pune cijene (a često i manje od zaračunatog PDV-a)

²⁸ Samostalni sektor za otkrivanje poreznih prijevara

8. osobe s prethodnom povijesti trgovine na veliko robom „visoke vrijednosti i malog volumena“, primjerice računala i dijelovi za računala, mobilni telefoni, igraće konzole i sl.
9. osnovane tvrtke koje su nedavno promijenile vlasnika – novi vlasnici koji nemaju prethodnog iskustva niti povijest poslovanja u djelatnosti poduzeća s kojim posluje
10. nove tvrtke kojima upravljaju osobe bez prethodnog znanja o dobrima – unajmljuju stručnjake iz sektora stvrki s kojim posluju
11. registrirane adrese poslovanja u stambenim prostorima, kratkoročno unajmljenim poslovnim ili uredima „iz usluge“.

Naravno da uz sve ove aktivnosti uvijek se treba služiti i zdravim razumom odnosno logikom i nikad nije dosta opreza prema poslovnim prilikama koje izgledaju predobro da bi bile točne i ispravne.

Hrvatska bi u svojoj borbi protiv kružnih prijevара trebala svakako uzeti u obzir i koristiti iskustva uspješnih zemalja tako da ih prilagodi domaćim uvjetima pošto PDV prijevare izravno utječu na konkurentnost poduzetnika kako na hrvatskom tako i Na zajedničkom EU tržištu.

11. ZAKLJUČAK

U poslovanju je veoma važno razlikovati prijevaru od pogreške pošto je prijevara sama po sebi uvijek počinjena s namjerom da ne bude otkrivena. Upravo iz tog razloga ključno je iznimno znanje i vještine zaposlenih djelatnika poduzeća te bi sve vise poduzeća trebala raditi na njihovom obrazovanju. Taj proces obuke osim što se odnosi na dug period definitivno nije ni jednostavan ni jeftin, ali kroz budućnost je iznimno efikasan jer služi kako državi tako i društvu u cijelini

Forenzičko računovodstvo smatra se jednim od najvažnijih dijelova poslovne forezinke, a potrebno je u poduzećima pošto primjenjuje čitav jedan niz metoda i tehnika a sve to u cilju otkrivanja slučajeva podmićivanja, krivotvorenja, iznuđivanja, da li postoji određena prijevara ili njena namjera, da li postoje krađe, netočne informacije i sl.

1993.godine usvajanjem prijelaznog poreznog sustava po kojem se potrošnja oporezuje prema načelu odredišta omogućeno je odvijanje kružnih prijevara. Rizik od kružnih prijevara uvijek je zastupljen u poduzećima stoga bi poduzeća morala osmisliti primjeren mehanizam zaštite od tih prijevara. Kružne prijevare državi donose iznimno velike gubitke, a u nekim zemljama se radi i o gubitcima u milijardama eura.

Treba istaknuti da prije donošenja bilo kakve poslovne odluke pažljivo treba razmotriti da li je transakcija u skladu s uobičajenim načinom trgovanja konkretnim dobrima iako neka transakcija izgleda naizgled potpuno legitimna. Temeljem međunarodne razmjene informacija (razni zahtjevi Eurofiscu, SCAC-u) od ulaska u Europsku uniju može se reći da je Porezna uprava uspjela ukloniti određeni dio nestajućih trgovaca (MTIC) i to ukidanjem PDV IB-a. U vidu spriječavanja prijevara važno je razviti i intuitivne mjere koje se temelje na razvoju porezne administracije i unaprijeđenju odnosa s obveznicima kako bi se stvorilo međusobno povjerenje među njima ali je važno i imati u zemlji stabilan i kontinuitet poreznih propisa pošto česte promjene poreznog sustava privlače počinitelje kružnih prijevara.

Kod otkrića početnih znakova kružne prijevare potrebno je provesti plan istrage. Njegova provedba trebala bi započeti što je prije moguće kako se ne bi izgubila vjerodostojnost indicija, odnosno naznaka ili pokazatelja o prijevari. Planom se utvrđuje da li postoji dovoljan broj činjenica što bi u konačnici potvrdilo postojanje prijevara.

Pojedine zemlje su se pokazale izvrsne u borbi protiv kružnih prijevara kao što su Nizozemska i Belgija pa one time postaju nezamisljive počiniteljima. Republika Hrvatska također bi se trebala voditi njihovim načinima i iskustvima protiv kružnih prijevara kako bi ojačala u njihovom suzbijanju in a taj način u velikoj mjeri zaštitila svoje javne financije. To je nužno za Republiku Hrvatsku pošto kružne prijevare osim što joj oštećuju državni proračun one izravno i povećavaju deficit što rezultira povećanjem javnog duga. Za Republiku Hrvatsku ključno je osnivanje i SSOPP-a kako bi se ona uspjela što uspješnije suprostaviti prijevarama i osigurala potporu za borbu protiv prijevara.

LITERATURA

1. Aljinović Barać, Ž. (2011) Forenzika novčanih tijekova. Program za stjecanje zvanja ovlašteni računovodstveni forenzičar. Zagreb: Udruga Hrvatski računovođa
2. Belak V. (2011.) Poslovna forenzika i poslovno računovodstvo – borba protiv prijevара. Zagreb: RRIF plus
3. Belak V. (2011.) Uvod u forenzičko računovodstvo (I dio). Program za stjecanje zvanja ovlašteni računovodstveni forenzičar. Zagreb: Udruga Hrvatski računovođa
4. Belak V. (2011.) Uvod u forenzičko računovodstvo (II dio). Program za stjecanje zvanja ovlašteni računovodstveni forenzičar. Zagreb: Udruga Hrvatski računovođa
5. Tkalčić, A. (2014.) Forenzično računovodstvo u funkciji sprječavanja prijevара = Forensic accounting in the case of fraud prevention : diplomski rad. Zagreb : vlastita naklada
6. Hasseldine, J. (1999.) Istraživanje nezakonitog izbjegavanja poreza i troškova ispunjavanja porezne obveze. // Financijska praksa
7. Jelčić, B. i Bejaković, P. (2012) Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
8. Mamić Sačer, I. (2013.) Primjena međunarodnih standarda financijskog izvještavanja : studije slučaja. Zagreb : Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
9. Raspudić, R. Kriminalne zloporabe sustava PDV-a "kružne prijevара" i inspekcijski nadzor u Hrvatskoj // Porezni vjesnik : objašnjenja za primjenu propisa s područja poreznog sustava Republike Hrvatske. - 13(2004),2;str.65-76
10. Ponzi Schemes [online]. Dostupno na: <http://www.sec.gov/answers/ponzi.htm> [05. listopad 2016.]
11. Kratki vodič o Europskoj uniji – 2016. [online]. Dostupno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051101/04A_FT\(2013\)051101_HR.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/051101/04A_FT(2013)051101_HR.pdf) [05. listopad 2016.]

12. Porezni nadzor, V. dopunjeno i izmjenjeno izdanje 2016. [online]. Dostupno na: https://www.poreznauprava.hr/HR_publicacije/Prirucnici_brosure/Nadzor_2011.pdf [20. listopad 2016.]
13. Stopping the Carousel: Missing Trader Fraud in the EU (2007.) [online]. Dostupno na: <http://goo.gl/edpbNx> [25. listopad 2016.]
14. Jakobsson, O. (2013.) Missing Trader Fraud in the EU [online]. Dostupno na: <http://goo.gl/DQDCvF> [25. listopad 2016.]
15. Podlipnik, J. (2012.) Missing trader intra community and carousel VAT frauds - ecj and ecthr case law url [online]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/139315> [25. listopad 2016.]
16. Šimunović J., Rogić Lugarić T. i Cidori S. (2007.) Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje [online]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/89297> [01. prosinac 2016.]
17. Budimir, N. (2016.) Forenzično računovodstvo i njegova uloga u otkrivanju računovodstvenih prijevара [online]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/160997> [05. listopad 2016.]
18. Buterin D., Rudić B. i Buterin V. (2014.) Kružne prijevare i prekomjerni proračunski deficit [online]. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=187562 [30. listopad 2016.]
19. Houška M. (2015.) Upravljanje rizicima prijevare s aspekta poslovne forenzike [online]. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2015/6/houska.pdf> [30. listopad 2016.]
20. Dorić Škeva A. i Ramljak G. (2015.) Uloga analize rizika u sprječavanju PDV prijevара [online]. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2015/11/doric.pdf> [30. listopad 2016.]
21. Radusin Lipošinović M. (2013.) Uloga EUROFISC-a u borbi protiv prijevара s PDV-om [online]. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2013/12/radusin.pdf> [30. listopad 2016.]
22. Sertić, A. (2012.) Porezne oaze: međunarodno izbjegavanje plaćanja poreza i porezna evazija. Porezni vijesnik [online], 12 (5), Dostupno na: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2012/5/sertic.pdf> [30. listopad 2016.]
23. Mazars, Kružne prijevare – Izbjegnite osporavanje pretporeza ovim koracima [online], Dostupno na:

- http://www.mazarscinotti.hr/EasyEdit/UserFiles/Kru%C5%BEna%20prijevare_final.pdf [30. listopada 2016.]
24. Kalčić, R. (2013) Oporezivanje porezom na dodanu vrijednost od 1. srpnja 2013. Porezni vijesnik [online], 22(7-8) Dostupno na: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2013/7-8/kalcic.pdf> [25. listopada 2016.]
25. Slavuj Pavletić, A. (2014) Stope PDV-a u Republici Hrvatskoj. Porezni vijesnik, 23 (9), str.94-97
26. How VAT works [online]. Dostupno na: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/vat/how_vat_works/index_en.htm [15. studeni 2016.]
27. International VAT Association (2007) Combating VAT Fraud in the EU – The way forward, [online]. Dostupno na: http://www.accountingnet.ie/artman2/uploads/iva_paper_final.pdf [15. studeni 2016.]
28. D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, : Suzbijanje kružnih prijevara u cilju zaštite javnih financija Hrvatske Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Vol. 2 (2014), No. 1, pp. 91-106 [online]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/file/190376> [15. studeni 2016.]
29. [Hrvatska i Europska unija – pregovori [online]. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/> [25. studenog 2016.]
30. Bejaković, Predrag(2009) Porezna evazija, kapacitet države i povjerenje u zemljama u tranziciji: slučaj Hrvatske. // Društvena istraživanja. [online]. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/42599> [01. prosinac 2016.]
31. Provjera obveznika u sustavu PDV-a [online]. Dostupno na: <http://pdv-reg.porezna-uprava.hr/RpoProvjeriObveznikaPdvWeb/home> [10. studeni 2016.]
32. Direktiva Vijeća 2006/112/EZ, čl. 280. [online], Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex:32006L0112> [25. listopada 2016.]
33. Narodne novine (2014) Zakon o porezu na dodanu vrijednost. Zagreb: Narodne novine d.d., 73/13 do 143/14.
34. Narodne novine (2013) Zakon o izmjenama Zakona o porezu na dodanu vrijednost. Zagreb: Narodne novine d.d., 148.

35. Službeni list Europske unije (2006) DIREKTIVA VIJEĆA 112/2006/EZ od 28. studenoga 2006. o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost, EUR-Lex.
36. Službeni list Europske unije (2010) DIREKTIVA VIJEĆA 2010/23/EU od 16. ožujka 2010. o izmjeni Direktive 2006/112/EZ o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost u vezi s neobaveznom i privremenom primjenom mehanizma obrnutog zaduženja za pružanje određenih usluga koje su podložne prijevari, EUR-LEX.
37. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2014.). DORH [online]. Raspoloživo na <http://www.dorh.hr> [08. studeni 2016.]
38. Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (2014.). USKOK [online]. Raspoloživo na <http://www.dorh.hr> [08. studeni 2016.]
39. Carinski Zakonik Unije – novine vezane uz carinske postupke, (2016.) [online]. Raspoloživo na <https://carina.gov.hr/vijesti/carinski-zakonik-unije-novine-vezane-uz-carinske-postupke/4090> [08. studeni 2016.]
40. Državni zavod za statistiku – www.dzs.hr [08. studeni 2016.]
41. Ministarstvo financija – www.mfin.hr [08. studeni 2016.]
42. Kesner-Škreb, M. (1995) Porez na dodanu vrijednost, Financijska praksa [online], 19(6), str. 655-657. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/hr/korisne-informacije/pojmovnik-javnih-financija/15/porezi/279/porez-na-dodanu-vrijednost/280/> [20. studeni 2016.]
43. Proračunski nadzor (2016.) [online], Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/proracunski-nadzor> [25. studeni 2016.]
44. Borba EU-a protiv prijevara i korupcije (2014.) [online], Dostupno na: bookshop.europa.eu/en/fight.../NA.../NA0415192HRC_002.pdf?...
45. Kramar, K. (2013) Još o PDV-u – sadržaj obrasca PDV i nastanak porezne obveze. Računovodstvo i porezi u praksi [online], 13(0), str. 73-83. Dostupno na: <http://www.racunovodstvoporezi.hr/sites/default/files/casopisprivitak/ripup13-10-073.pdf#p2> [25. studeni 2016.]
46. Kramar, K. (2013) PDV nakon ulaska u EU-prijedlog novog Zakona o PDV-u. Računovodstvo i porezi u praksi [online], 13(4), Dostupno na: <http://www.racunovodstvo-porezi.hr/sites/default/files/casopisprivitak/ripup13-04-025.pdf> [28. studeni 2016.]

47. Šimović, H. (2007) Porez na dodanu vrijednost i trošarine, Porezni sustav Republike Hrvatske [online], Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/291926.H.Simovic_Skripta_PDV_i_trosarine.pdf [01. prosinac 2016.]

POPIS ILUSTRACIJA

Slika 1. Organizacijska struktura Ureda za sprječavanje pranja novca.....	28
Slika 2. Istraživanje primljenih informacija kod OLAF-a.....	31
Slika 3. Trokut prijave.....	35
Slika 4. Temeljni načini funkcioniranja jednostavne kružne prijave	43
Slika 5. Prikaz akvizicijske prijave	45
Slika 6. Prikaz razmjene informacija.....	50
Slika 7. Prikaz radnih skupina Eurofisca.....	52
Slika 8. Uporabe različitih analitičkih tehnika.....	61
Slika 9. Organizacijski ustroj FIOD-a.....	63

Grafikoni:

Grafikon 1. Kretanje prijave protiv svih poznatih počinitelja kaznenih tijela u razdoblju od 2011. do 2015. godine (u tisućama).....	5
Grafikon 2. Struktura kriminaliteta poznatih počinitelja kaznenih djela (zbirno).....	6

Tablice:

Tablica 1. Postotak i način otkrivenih prijevara u SAD-u:	7
Tablica 2. Pregled trenutka nastanka oporezivog događaja i obveze obračuna PDV-a.....	20

SAŽETAK

Sva poduzeća susreću se s prijavama neovisno o djelatnosti kojom se bave, njihovoj veličini i lokaciji poduzeća . Ovdje je riječ je o upoznavanju foreznike i forenzičkog računovodstva, te u konačnici problematika kružnih prijevара. Kružne prijevare definiraju se kao način organiziranog i sustavnog izvlačenja novca iz državnog proračuna iskorištavanjem nedostataka europskog poreznog sustava.

U praksi posljednjih nekoliko godina praćenje i suzbijanje kružnih prijevара postaje sve zahtjevnije iz razloga jer su sve više zastupljene prijevare u području nematerijalne imovine. Kao najefikasnije rješenje protiv tih oblika prijevара pokazalo se iznimno veliko znanje i vještine forenzičkih računovođa i revizora iako mnoge zemlje poput Republike Hrvatske nemaju tako jako obučene djelatnike.

Ključne riječi: forenzično računovodstvo, prijevара, nestajući trgovac, PDV

SUMMARY

All companies are faced with prijavarama regardless of the activity they are engaged, their size and location of the company. This is talking about getting to know forensic and forensic accounting, and ultimately problems of circular fraud. Circular fraud is defined as the way of organized and systematic withdrawal of funds from the state budget by taking advantage of the shortcomings of the European tax system.

In practice the last few years, monitoring and suppression of circular fraud is becoming more demanding on the ground because they are all more prevalent fraud in the area of intangible assets. As the most effective solution against these forms of fraud proved to be extremely extensive knowledge and skills of forensic accountants and auditors, although many countries such as the Croatian don't have so much trained personnel.

Keywords: forensic accounting, fraud, disappearing trader, VAT